

ТОМ 14

Секція 16 – Гуманітарні проблеми освіти

ЧИННИКИ ЯКІ ВЛИВАЮТЬ НА ЯКІСТЬ РЕЗУЛЬТАТУ ДИПЛОМУВАННЯ

Сучасні принципи навчання визначають шляхи досягнення цілей поставлених перед майбутнім фахівцем, в даний час відбуваються соціально-економічні зміни, які спрямовують систему освіти до формуванню якісно нового типу суспільства, тобто, спеціально підготовлених кадрів, здатних у випереджаючому режимі пристосуватися до нових змін. Отриманий досвід у підготовці фахівців, в деяких випадках свідчить, що студенти не знають як кінцевих, так і проміжних цілей своєї навчальної діяльності, і не можуть визначити, наскільки рівень їх підготовки відповідає чи не відповідає цим цілям, не сприяючи у них позитивної мотивації до отримання обраної професії. Тому цілями навчання для студентів, як правило, є здача іспитів та заліків, в кінцевому підсумку, отримання диплому про вищу освіту, а не оволодіння системою професійної діяльності фахівця у цілому.

На якість результату дипломування можуть впливати такі чинники [1]:

- завдання (тема) на дипломний проект (роботу);
- рівень підготовки та індивідуально-психологічні якості студента;
- кваліфікаційна характеристика керівника (консультантів);
- наявність мотивацій студента та керівника дипломного проекту (роботи);
- терміни та календарний план дипломування;
- заплановані норми часу на керівництво (консультування) дипломним проектом (роботою);
- наявність умов виконання дипломного проекту (роботи);
- психологічна сумісність студента та його керівника.

Серед чинників, що впливають на якість результату дипломування можна виділити рівень підготовки, індивідуально-психологічні якості студента та психологічну сумісність студента та його керівника. Саме вищі навчальні заклади, насамперед викладачі, мають велику відповідальність за рівень та якість підготовки фахівців до відкритого інформаційного та світового простору професійної діяльності. На думку науковців, підготовка фахівців залежить від структури, змісту та організації навчально-виховного процесу, оскільки саме в його перебігу проходить професійне становлення особистості [2]. Також, повинні враховуватися й виявленні особисті якості студента, а це готовність активно брати участь в обговоренні тієї чи іншої проблеми, аргументовано сперечатись, узагальнювати, вміло аналізувати позицію опонента, знаходити головне, робити висновки, що є суттєвою дидактичною умовою організації контролю навчальних досягнень студентів [2].

Якість підготовки фахівців залежать від великого комплексу діючих факторів – методичного, наукового і організаційного рівнів навчального процесу; кадрового складу науково-педагогічних працівників; матеріально-технічного і інформаційного забезпечення навчального процесу; відповідності структури і змісту навчальних планів галузевим стандартам освіти за напрямками і спеціальностями; рівня підготовки випускників середніх навчальних закладів; здібностей і мотивації до навчання студентів, реальними можливостями працевлаштування випускників за отриманою спеціальністю [3]. В залежності від рівня підготовки залежить обрана тема кваліфікаційної роботи, а від цього залежить навчальне навантаження керівника, яке може збільшуватись від рівня підготовки студента. На ліквідацію пропусків у знаннях у студентів може піти маса часу, тому кваліфікаційна робота студента виконується у дуже короткі терміни з помарками та не вирішенням поставленої задачі. Навчальна картка студента свідчить про успішність досягнень у період навчання, але цей показник

може бути не єдиним критерієм оцінювання студента. Взагалі, раннє формування тематики кваліфікаційних робіт, на думку багатьох провідних викладачів, підсилює цілеспрямованість навчання, підвищує рівень їх самостійної роботи та підвищує мотивацію, дозволяє студентам більш обґрунтовано приймати рішення при обранні ними дисциплін з навчального плану із циклу «дисципліни за вибором студента» [4]. Проведення попередніх публічних виступів студентів перед аудиторією та викладачами, присвяченими підсумкам виконаних звітів та досліджень, мають велику значимість. Публічний виступ активізує студента до роботи, посилює почуття відповідальності, розуміння викладеного матеріалу та значення отриманих результатів власної роботи, що свідчить дієвість виступу (вербальну і невербальну поведінку; зміст і форму виступу).

У процесі дослідження, психологічних особливостей взаємин між науковим керівником і студентом, такими науковцями як С.Ю. Пашенко, Т.Г. Дорошенко, були виділені проблеми, що існують між науковим керівником та студентом у процесі роботи над кваліфікаційною роботою. А саме, незнання студентами прав, та обов'язків наукового керівника та студента при розробці проекту, низький рівень зацікавленості наукового керівника в успіху проекту, керівник примушує студента самому розбиратися, мала кількість годин, відведених у навчальному процесі для планових зустрічей, недостатність професійної зацікавленості студента, більшість наукових керівників на захисті дипломного проекту (роботи) вказують на недоліки або критикують студентів [5]. Тому, на якість результату студента у період дипломування впливають такі критерії, як:

- рівень підготовки;
- мотивація до навчання, до майбутньої професії;
- особисті якості студента;
- відповідальність студента;
- самостійність;
- зосередження на виконанні поставлених задач;
- цілеспрямованість до написання кваліфікаційної роботи;
- у активному прийманні участі у обговоренні різних питань, участі у конференціях;
- та інше.

Отже, в залежності від рівня підготовки та індивідуально-психологічних якостей студента залежить результат якості підготовки у період дипломування.

Перелік посилань

1. Іванова Л.В. Правові засади дипломування у вищих навчальних закладах/ Удосконалення системи моніторингу забезпечення якості вищої освіти України:– Д. : ДВНЗ «НГУ», 2013. – 369 с.
2. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник [Текст] /За. ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенко, В. І. Лугового. – К.: Педагогічна думка, 2008. – 256 с.
3. Рябенко О. Підвищення рівня практичної підготовки як основа конкурентноспроможності випускників ВНЗ. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19343>
4. Коваленко О., Кучеренко С., Лобунець В. Організаційно-методичні основи аналізу кваліфікаційних робіт випускників вищого навчального закладу/ Організація та управління/ Новий колегіум, випуск 1./ - Х.:2009 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://esteticamente.ru/portal/Soc_Gum/NovKol/2009_1/index.htm
5. Пашенко С.Ю., Дорошенко Т.Г. Проблема взаємовідносин між студентом та науковим керівником. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/ped_2010_2/214-222.pdf

Медведовська Т.П., к.пед.н., заступник директора Міжгалузевого інституту безперервної освіти
(Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ, Україна)

СУЧАСНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ: ГУМАНІТАРНА ОСВІТА

Актуальність і необхідність звернення до даної проблематики обумовлена тим, що визначальною рисою розвитку сучасної цивілізації, принципово важливою її парадигмою є постійно зростання місця і ролі фундаментальних, прикладних, технологічних, інформаційних та особливо соціогуманітарних знань у різних сферах діяльності людини.

З урахуванням тієї обставини, що особистість є однією з реальних конкурентоспроможних ланок у цивілізаційному поступі сучасної України, то саме інтелект українських громадян, їх розум, освіченість європейського зразка можуть стати стратегічним курсом, який здатний забезпечити трансформацію українського суспільства на справді демократичних і гуманістичних засадах [1; 6; 7].

З точки зору інноваційної педагогіки, новою якістю сучасної української освіти має бути належна якість не лише у навчанні, а й виховання, ступінь розвиненості особистості людини, яка навчається, її підготовленість до продовження навчання, самостійного життя. Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю і критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом [2; 3].

Згідно з основоположними принципами та ідеями Болонської декларації, гуманітарні знання повинні бути вільними від застарілих міфів. Динамізм та суперечливий характер розвитку українського суспільства, актуальні проблеми формування активної, творчої особистості, забезпечення виконання нею соціально необхідних завдань в сучасних умовах вимагають також, радикальних змін у структурі, якості та змісті гуманізації освіти [3; 5; 6]. Одним з принципів реалізації Державної Національної програми «Освіта»: Україна – XXI століття» є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб [4].

Одна з важливіших складових парадигми освіти – випереджаюча функція розвитку системи освіти в сучасному суспільстві. На місце старих підходів мають прийти нові, що ґрунтуються на принципах демократії, гуманізації, гуманітаризації, безперервності навчального процесу і гармонійному поєднанні досягнень національної науки та світових досягнень.

Нові підходи до освіти викликають до життя нові методи викладання дисциплін: модульно-рейтингові системи; інтегративні курси; поліваріантність навчальних програм; альтернативність навчальних курсів і дисциплін; розробка і впровадження авторських спеціальних курсів.

До найбільш значимих та фундаментальних підходів концептуалізації освіти слід віднести розгляд проблем нових підходів до визначення сутності людини та гуманітарної системи освіти, соціокультурної переорієнтації системи освіти у контексті нових підходів до розгляду взаємовідношень людини і суспільства, глобально-екологічного виміру взаємовідносин між людиною та природою [2; 6; 7].

На наш погляд, гуманітарною складовою вищої освіти, безумовно є викладення гуманітарних дисциплін у технічних закладах. Тому проблема підготовки сучасних інженерних кадрів лежить не в виключно технічній, а в психолого-педагогічній сфері.

Система вищої професійної освіти повинна, перш з все, забезпечувати розвиток особистості, а вже особистість стає носієм інженерних. Безумовно випускник вищого навчального закладу має бути різнобічно освіченим, оскільки нульові знання в інших областях, крім його фахової, не дозволять йому стати сучасним професіоналом, досягнути успіху в певному виді діяльності.

Перелік посилань

1. Амеліна, С. Культура діалогу у вищих навчальних закладах освіти [Текст] / С. Амеліна // Традиції і інновації викладання гуманітарних дисциплін у вищій школі – Міжвуз зб. науков. праць. – Дніпропетровськ: НГУ, 2004. – С. 6-7.
2. Вакарчук, І. Освіта – стратегічний резерв розвитку країни [Текст] / І. Вакарчук // Урядовий кур'єр. – 2008. – № 55. – С. 3-8.
3. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник [Текст] / За ред. В. Кременя. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2004. – 384 с.
4. Державна національна програма «Освіта»: Україна ХХІ століття [Текст] – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
5. Згуровський, М. Болонський процес: шляхом європейської інтеграції [Текст] / М. Згуровський // Дзеркало тижня. – 2003. – № 40. – С. 5-9.
6. Зязюн, І. Гуманістична парадигма в освіті [Текст] / І. Зязюн // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції і перспективи розвитку: Матеріали міжнар. наук. - практ. конф. (17 – 18 квіт. 1996 р.) – К., 1996. – Ч.1. – С. 8 -12.
7. Зязюн, І. Гуманістична стратегія теорії та практики навчального процесу [Текст] / І. Зязюн // Рідна школа. – 2000. – № 8. – С. 8-13.

Раціна Т.В., методист першої категорії

(Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», Міжгалузовий інститут безперервної освіти, м. Дніпропетровськ, Україна)

ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гуманітарне знання є важливою складовою фундаментальної освіти, дозволяє сформувати фахівця з широким світоглядом. Роль гуманітарної освіти полягає в тому, що вона покликана не лише забезпечувати передачу наукових знань і представлень новим поколінням, але і формувати їх ціннісні орієнтири в моральному вимірі. Тому гуманітарне знання, за моїм переконанням, є важливою складовою фундаментальної освіти, дозволяючи сформувати не вузько підготовленого професіонала, а особу з широким поглядом на природу, світ, людину.

Проте сьогодні ми все частіше зустрічаємося із засиллям технократичного підходу до вибору пріоритетів в освіті, науці, підготовці і перепідготовці кадрів. Цілком очевидно, що сучасні освітні стратегії усе більш орієнтовані на підготовку фахівця-технократа, що досконало володіє інформаційними технологіями, але позбавленого загальної гуманітарної культури. А це відгукнеться найсерйознішими цивілізаційними наслідками. Адже відомо, що технічний прогрес здатний обернутися моральним, духовним, культурним регресом.

Глобальною метою сучасної освіти є виховання гуманістичної особи. Це вільна особа, здатна до самовизначення і самореалізації в сучасному соціокультурному просторі. Найважливішими якостями гуманістичної особи є творча активність, варіативне мислення, розвинене прагнення до творення. У основі розвитку гуманістичної особистості лежить становлення індивідуально – цілісної системи ціннісних стосунків до навколишнього світу і до себе у цьому світі. Проблема формування ціннісних стосунків особи в сучасній ситуації є однією з найбільш важливих і актуальних. Це пояснюється тим, що вона пов'язана з фундаментальними питаннями людського буття, оскільки предмети і явища навколишнього світу не лише мають властиві їм об'єктивні властивості, які відбиваються у свідомості, але і знаходяться в певних зв'язках з людиною, сприяючи або перешкоджаючи досягненню поставлених ним цілей, здійсненню його життєвих планів. Тому людина не просто пізнає предмети і явища дійсності, але і оцінює їх з точки зору своїх прагнень, своїх потреб і інтересів. Залежно від оцінок, від наявних представлень поступово формується певна спрямованість інтересів, а, отже, і діяльності особи. Складається, таким чином, ціннісне відношення – реальний стержень фактично усіх життєвих спрямувань особи.

Глобальність мислення, здатність до аналізу різних інформаційних потоків, готовність до творчого рішення проблем – це найважливіші характеристики людини ХХІ століття. Саме тому функції освіти в сучасну епоху значно складніші, ніж проста передача досвіду і знань від покоління до покоління. Сучасна соціально – гуманітарна освіта повинна сприяти пізнанню людиною самого себе, у тому числі і створюваної ним реальності, принципів цього пізнання. А таке пізнання неможливе без змістовного полілогу усіх гуманітарних дисциплін в процесі навчання. Це припускає зміну парадигми соціально – гуманітарної освіти – від культу абстрактного людини – об'єкту до конкретного багатовимірної людини – суб'єкта, який стане не споживачем досягнень культури, а їх творцем. Гуманітарію набагато легше без особливих психічних деформацій адекватно сприйняти і інтерпретувати принципово нові форми опису світу, оскільки його свідомість вже підготовлена до зустрічі з іншими, альтернативними способами опису реальності. Соціально – гуманітарна освіта виступає

своєрідним посередником між досягненнями культури минулого, сьогодення і майбутнього, приміряючи їх на рівні відношення рефлексії до можливості продуктивного діалогу часів [1].

Саме тому в сучасних умовах змінюється і основна функція соціально – гуманітарної освіти, яка повинна трансформуватися в систему варіативної, розвиваючої освіти для людей в умовах кардинально і стрімко мінливого соціуму. Інтеграційні процеси в науці, взаємодія учбових дисциплін в процесі освіти дозволять перебудувати мислення його учасників і вивести їх на багатовимірний змістовний діалог. Освітній інтеграційний процес не є педагогічною абстракцією. Він базується на дводомінантності педагогічного процесу, що припускає рівність його учасників у своєму природженому людському праві необмеженого пізнання світу, причому в тих формах, які органічні і комфортні на індивідуально – особовому рівні. Домінування інтеграційних процесів в сучасній освітній системі загострює протиріччя предметної системи навчання. По – перше, між завданням формування цілісної індивідуальної свідомості особи школяра і роз'єднаним відображенням форм суспільної свідомості в різних учбових предметах. Це протиріччя підкреслює світоглядний аспект необхідності побудови освітнього процесу на інтеграційній основі. По – друге, між роз'єднаним по окремих предметах засвоєнням знань учнями і необхідністю їх комплексного застосування в практичній діяльності людини. Це протиріччя акцентує практичний аспект доцільності організації інтеграційних зв'язків в учбовому процесі. Інтеграція різних освітніх областей знання стирає межі між предметами, дозволяючи тим самим розглянути більше число зв'язків, відновлюючи у свідомості єдність, що навчаються, і цілісність навколишнього світу.

Інтеграційний, міждисциплінарний підхід в соціально – гуманітарній освіті дозволяє представити людину в усіх його багатосторонніх буттєвих формах і дослідницьких іпостасях і сприяє створенню образу власного "Я" у його учасників.

Перелік посилань

1. Колесникова И.А. Природа гуманитарного знания и его миссия в современном обществе / И.А. Колесникова // Социально – гуманитарное знание, 2001. – №3. С.78–81.

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Вже багато років на політичній арені панують популістські вислови про необхідність Європейської інтеграції України, утвердження в нашій країні загальносвітових цінностей, таких як: парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізація, свобода пересування, свобода здобуття освіти будь-якого рівня та інше, що є невід'ємним атрибутом громадянського демократичного суспільства. Та, на нашу думку, перші кроки до реального долучення нашої країни до Європейських цінностей були зроблені лише цього року. Перший і найбільш фундаментальний із них – це прийняття нового Закону України «Про вищу освіту». З 2005 року, коли наша держава долучилась до Болонського процесу, реформа сфери освіти і приведення її до спільного знаменника, забезпечення функціонування принципів Болонського процесу, є одним із найважливіших складових євроінтеграції України.

Загальнозрозуміло, що освічена людина – вільна, адже освіта сприяє прагненню і просуванню знання, є культурним і науковим потенціалом суспільства, а також відіграє життєву роль в зміцненні миру, взаєморозумінню і терпимості між народами. Стаття 3 Конституції України проголошує: "Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність", а отже, створення і впровадження нормативно-правових актів, що сприятимуть «підняттю людини над собою», ствердженню її культурних цінностей має стати пріоритетною задачею держави.

Як зазначено у проекті Концепції гуманітарного розвитку України «У глобалізованому світі третього тисячоліття шанс на успіх перед Україною відкриває лише ефективна реалізація її людського потенціалу.» Така гуманістична парадигма, відкриває шлях до різностороннього і невичерпного компоненту – людини освіченої, ефективною, щ здатна на подальший саморозвиток, що здатна на реалізацію здобутих під час освітнього процесу компетенцій. Тобто, у центрі уваги має бути людина, задоволення її культурних, духовних, освітніх потреб, надання їй якісних медичних послуг, забезпечення реалізації демократичних прав і свобод. Необхідно чітко накреслити стратегічні напрямки державної політики в гуманітарній сфері. "Гуманітарний походить від французького слова *humanitare*, латинського *humanities* – людська природа, освіченість. Тобто це сфера, яка має безпосереднє відношення до людини, людського суспільства". Політика держави в гуманітарній сфері це: ідеологічні орієнтири, стан науки і освіти, етнополітичні проблеми, міжконфесійні відносини, охорона здоров'я, інформаційний простір. Її ефективна реалізація передбачає існування якісної, доступної освіти, всебічний розвиток науки.

Іншим не менш значущим нормативно-правовим документом є проект Концепції гуманітарного розвитку України, в ньому зазначаються такі основні принципи гуманітарного розвитку України :

«• людиноцентризм як система поглядів, яка визначає цінність людини та її можливості в якості критерію оцінки ефективності держави та зрілості суспільних інститутів, визнає невід'ємне право кожної людини на вільний розвиток особистості та реалізацію всіх її здібностей; • забезпечення реальності прав і свобод людини і

громадянина, в тому числі гендерної рівності, встановлення гарантій рівності громадян перед законом, відповідальності посадових і службових осіб за їх порушення;

- встановлення рівних можливостей для гармонійного розвитку людини, забезпечення справедливості, гарантування належної якості життя незалежно від статі, віросповідання, етнічної належності, регіону проживання;

- надання можливостей для підвищення соціального статусу особистості, в тому числі шляхом вдосконалення її освітнього рівня та професійно–кваліфікаційних характеристик;

- розширення простору свободи, утвердження людської гідності, розкриття комунікативного потенціалу української культури як триєдиний спосіб формування національної ідентичності та соціалізації людини;

- розвиток та якнайповніше використання культурних надбань нації у багатогранності зв'язків з іншими національними культурами, відкритість для міжкультурної взаємодії з метою забезпечення належного місця України у європейському і глобальному гуманітарному просторі;

- взаємодія між державою та громадянським суспільством, бізнесом та владою з метою створення необхідних соціально–економічних умов для підвищення якості життя населення, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, захисту її прав і свобод.»

Належна реалізація таких гуманних освітніх принципів беззаперечно створить конкурентоспроможну на світовій арені націю, що за ефектом доміно притягне: покращення рівня життя, формування громадянського суспільства і економічний та соціальний розквіт України.

Слід зазначити, що гуманітарна політика повинна постійно перебувати в безперервному процесі оновлення, який має відповідати індивідуальним потребам та інтересам особистості. У центрі уваги органів виконавчої влади, які реалізують гуманітарну політику має бути – людина, задоволення її культурних, духовних, освітніх потреб, надання їй якісних медичних послуг, забезпечення реалізації демократичних прав і свобод.

МЕТОДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Сучасний рівень життя, постійна зміна навчальних програм, впровадження інноваційних технологій у педагогічний процес, вимагають від викладачів вищих навчальних закладів не тільки відповідної кваліфікації, високого професійного, культурного рівня, але й міцного здоров'я для досягнення успіхів, збереження працездатності на довгі роки.

В зв'язку з цим важливим питанням [1] виступає активний відпочинок, збереження здоров'я та працездатності викладачів та вірно організований розподіл праці та відпочинку. Професійна діяльність сучасного викладача вищого навчального закладу практично завжди супроводжується деякими нервово-психічним, емоційним напруженням і частіше всього пов'язана із гіподинамією, довгим збереженням вимушеної одноманітної робочій пози, впливом екстремальних факторів, які складають специфіку умов роботи викладача.

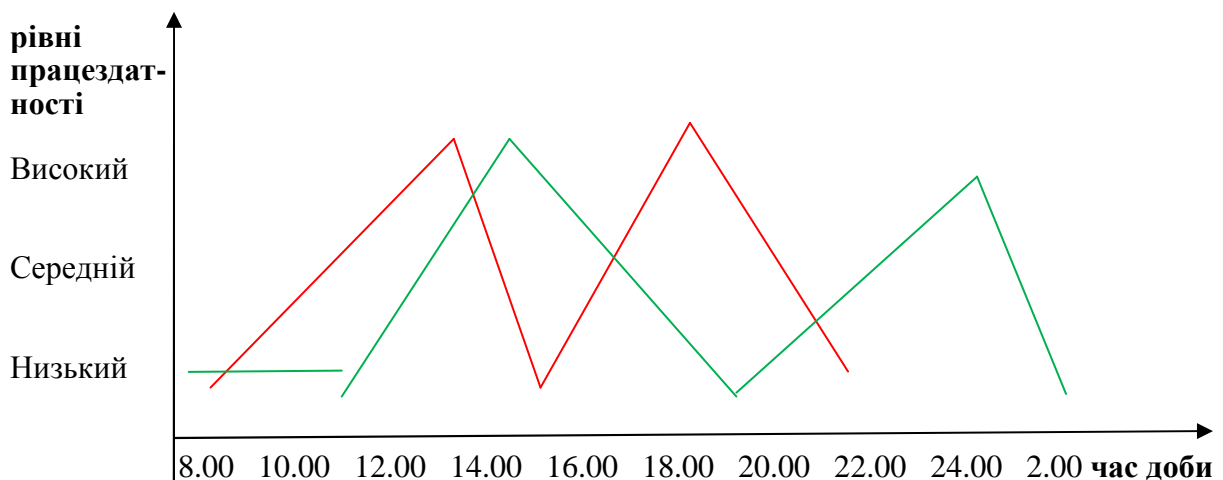
Працездатність – це здібність людини виконувати відповідну роботу на протязі довгого часу без зниження її якості.

У кожної людини працездатність різна і залежить від: віку, стану здоров'я, психологічного настрою, фізичних даних, досвіду праці, відношення до справи, взаємовідносин в колективі, сім'ї, почуття відповідальності та інших факторів. Крім цього працездатність не буває постійною вона може змінюватися на протязі доби, тижня, місяця, року. Наприклад, зранку працездатність звичайно невелика й це залежить від того, що діють ще фактори сну, але в процесі роботи вона поступово підвищується.

Проте у великій групі людей [2], приблизно 50 % підвищена працездатність в уранішній час «жайворонки» або у вечірній і нічний час «сови». Втім, є думка, що «жайворонки» і «сови» формуються в результаті багатолітнього, переважно уранішнього або вечірнього пильнування. В усякому разі ці особливості слід враховувати при індивідуалізації режиму праці та відпочинку викладача вищих навчальних закладів.

Якщо подивитися на графік (малюнок 1), то динаміка працездатності викладачів, які за хронотипом є « жайворонками» на протязі доби це крива (позначена червоним кольором) наростаюча в перші години, потім закріплюється на досягнутому високому рівні і що убуває до обідньої перерви. Підвищення працездатності повторюється і після перерви. У другій половині дня працездатність « жайворонків» швидко збільшується, але й зниження працездатності настає раніше і розвивається сильніше у зв'язку з більш глибоким стомленням. Відповідно до добового циклу розумової працездатності викладачів найвищий її рівень наголошується в уранішній і денні години: з 8 до 13 години першої половини дня і з 15 до 18 годин другої. У вечірні години працездатність знижується, досягаючи свого мінімуму вночі.

Динаміка працездатності викладачів, які за хронотипом є «совами», на протязі доби є кривою (позначена зеленим кольором), яка вранішні часи з 8-11 години тримається на низькому рівні, з 11 години йде її повільне зростання до високого рівня працездатності, в 14 годин визначається максимальний рівень працездатності викладача. З обідньої перерви працездатність « сов» поступово знижується, а у вечірній та нічний час характерне її підвищення приблизно десь до 1 години ночі і до 2 - 3 години працездатність падає на низький рівень.

На протязі тижня працездатність викладачів не є стабільною величиною і може підвергатися певним змінам. З'ясовано, що з понеділка по середу відбувається поступове підвищення працездатності, яке у середу досягає свого найвищого рівня,

потім до кінця тижня працездатність повільно знижується і різко падає до останнього дня робочого тижня.

Тому дуже важливо враховувати ці особливості змін на протязі доби, тижня при складанні режиму праці та відпочинку викладача, якщо час буде співпадати з періодами найвищої працездатності то ефективність праці буде високою, а стомленість та втрата енергії буде мінімальним.

Важливо для підвищення розумової працездатності [3] в педагогічній практиці використовувати методи для успішного розвитку пам'яті. Для цього необхідно поставити перед собою мету, якої ви досягнете запам'ятав ту чи іншу інформацію, зрозуміти її сенс, організувати повторення інформації, задіяти якомога більше органів чуття для затримання в пам'яті та її відтворенні. Не дивлячись на те, що в ранішні часи людина володіє великим запасом психічної енергії, більш ґрунтовно утримується в пам'яті матеріал або інформація, яка була завчена в вечірній час, а ранок доцільно використати для більш важких розумових операцій та повторення пройденого матеріалу або отриманої інформації.

Дуже важливо для підвищення працездатності викладачів вірно організувати час відпочинку, тобто це той час, який безпосередньо і опосередковано вільний від робочого часу (особистий час). Саме ці години або хвилини відпочинку викладач проводить згідно своїх бажань.

Метою такого відпочинку – є відновлення витрачених сил і зняття втоми. Відпочинок може бути : активним (перегляд телепередач, читання художньої літератури, прогулянки, шопінг, заняття фізичними вправами, спілкування з друзями, купання в річці, морі), або пасивний (сон, релаксація, відпочинок на пляжі). Для ефективного відновлення працездатності викладача необхідне чергування активного та пасивного відпочинку. Цікаво, що після відновлення працездатність стає більш високою. Якщо викладач намагається здійснити ту саму роботу, то вона буде не буде так як раніше викликати стомлення і виконати її вдасться в повному обсязі. А якщо викладач відпочив недостатньо та почав працювати, коли втома ще не минула, то в нього може розвинутися перевтома.

Ознаки перевтоми це: погане загальне самопочуття, підвищена роздратованість, безсоння, зниження інтересу до праці, а у результаті зниження працездатності. Для запобігання перевтоми та для досягнення високої працездатності викладача необхідно дотримуватися наступних рекомендацій:

1. Педагогічне навантаження повинно мати поступовий характер входження в працю після відпочинку.
2. При виконанні різних видів діяльності потрібно дотримуватися визначеної послідовності і систематичності.
3. Використовувати черговість різних видів праці і відпочинку.
4. Підходити до діяльності викладача з сприятливим відношенням.
5. Застосовувати складання графіку (розкладу) необхідних справ з виділенням робочої домінанти на день, тиждень, місяць, рік.
6. Використовувати активний та пасивний відпочинок.
7. Забезпечити повноцінний сон (7 -8 годин на добу) для відновлення сил, тобто зняття розумової та фізичної втоми.
8. Оволодіти методиками розслаблення та аутотренінгом.
9. Включити в раціон харчування продукти, які містять вітаміни групи В, вуглеводи, фосфор. Енергетична цінність їжі повинна складати - 3000 ккал за добу.
10. Тренувати пам'ять .
11. При тривалій роботі викладача за комп'ютером важливо робити перерви через кожен годину на 20- 30 хвилин, також можна проводити гімнастику для очей.
12. Обов'язково 1- 2 рази на рік брати відпустку на тривалий час (не менше 10 – 14 днів).

Перелік посилань

1. Хайрова Ю.А. Умеете ли Вы отдыхать? [Текст]: 2-е издание, стереотипное / Ю.А. Хайрова. Ташкент.: Медицина, 1984. – 109с.
2. Покровский В.М., Коротько Г.Ф. Основы хронофизиологии [Текст] Учебн. пособ. для мед. вузов. 2-е изд., перераб. и доп./ В.М. Покровский. - М.: 2003. – 665с
3. Напреенко А.К., Петров К.А. Психическая саморегуляция [Текст]/ А.К. Наприенко. – К.: Здоровье, 1995. – 238с

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів є дуже широким поняттям. У його тлумаченні формуються різні підходи і зумовлені вони відмінностями в розумінні суті цього явища. Досвід показує, що від організації самостійної роботи багато в чому залежать результати навчання студентів та їх майбутня практична діяльність. Тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. У процесі викладання навчального матеріалу засвоюється 20 відсотків інформації, що сприймається на слух, 70 відсотків - слух і зір. Якщо навчальний матеріал опрацьовується самостійно (індивідуально) виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів, то засвоюється не менше 90 відсотків інформації.

За своєю суттю самостійна робота є активною розумовою діяльністю, вона пов'язана з виконанням навчального завдання. Характерними ознаками є наявність завдання й цільової установки на його виконання.

На першому курсі студентам слід пояснити, що самостійна робота – це навчальна діяльність і вона спрямована на вивчення й оволодіння матеріалу навчального предмета без участі викладача.

Самостійна робота з виконанням навчального матеріалу зі студентами проводиться у три етапа:

1. Підготовка до виконання завдання, теоретичне, психологічне, організаційно-методичне і матеріально-технічне забезпечення самостійної роботи.

Теоретична готовність студента тут виявляється у здатності застосовувати знання для виконання завдання.

Практична підготовка на цьому етапі полягає у здатності планувати самостійну роботу, уміло використовувати конспект лекцій, підручники, посібники, комп'ютер, розумові операції.

Психологічна готовність передбачає наявність у студентів мотиву до виконання конкретного завдання.

Для успішного виконання завдань на цьому етапі студентів слід забезпечити літературою або списком літератури, надати методичні рекомендації, указати на інформаційно-комп'ютерну базу.

2. Безпосереднє виконання навчального завдання. Його слід надавати у навчально - пізнавальній формі. На ефективність виконання завдань впливають такі особисті якості студента, як цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність.

3. Аналіз виконаного завдання. Це завершальний етап роботи. Під час аналізу студенти оцінюють методом самоконтролю чи взаємоконтролю якість і час виконання, ефективність використаних у процесі самостійної роботи методів і засобів.

Але багато студентів письмову роботу виконують тільки для того, щоб викладач міг оцінити ступінь засвоєння навчального курсу, рівень сформованості вмінь і навичок.

Відповідно до рівнів знань при самостійній роботі – низького рівня пред'явлень студенти засвоюють тільки факти і зовнішні ознаки явищ, недостатньо осмислюють їх сутність, середнього рівня розуміння - осмислюють причини і наслідки явищ, що вивчаються, але не вміють їх повністю відтворити і через силу застосовують на практиці, високого рівня розуміння - характеризують міцно закріплені, систематизовані знання .

Отже, з метою первинного оволодіння знаннями студентам доцільно дати завдання: прочитати підручник, звернутися до першоджерел додаткової літератури; скласти

план; законспектувати прочитане, графічно зобразити описане в тексті; виписати цитати, опрацювати терміни зі словника чи довідника.

З метою закріплення і систематизації знань можна запропонувати роботу з конспектами лекцій, складання плану, відповідь на запропоновані питання; складання таблиць, схем; відповідь на контрольні питання; підготовку виступів для семінарів, рефератів, доповідей.

З метою застосування знань, формування умінь варто дати вправи за взірцем, підготовку до ділових ігор; роботу на комп'ютері, дослідницько-пошукові завдання.

Звичайно, організація самостійної роботи вимагає від викладача ґрунтовної підготовки, але форми й методи самостійної роботи студентів утворюють відповідну систему. Вона, як показують спостереження, розкриває їхні творчі здібності, готує до активного пошуку, викликає потребу вдосконалювати свою майстерність. Тому ефективна реалізація самостійної роботи залежить від зацікавленості в досягненні результату, тобто від стійкої мотивації, а основними видами мотивації самостійної роботи студентів є (див. рисунок 1):

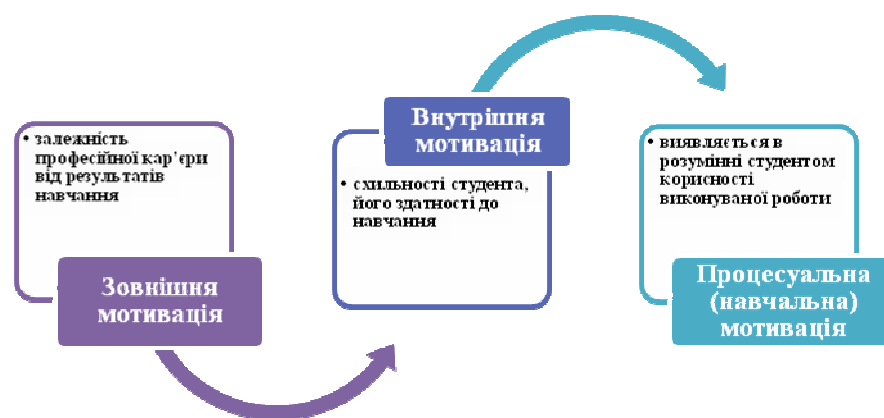

Рисунок 1. Основні види мотивації самостійної роботи студентів

Остання потребує психологічного налаштування студента на важливість виконуваної роботи як у плані професійної підготовки, так і в плані розширення кругозору й ерудиції. На цьому етапі викладач переконливо показує, доводить, що результати самостійної роботи допоможуть краще зрозуміти лекційний матеріал, лабораторні роботи.

Метою щодо організації самостійної роботи студентів на першому курсі є розширення й закріплення знань і умінь, які здобуваються на традиційних формах занять, а вже далі вони сприяють розвитку творчого потенціалу. Завдання можуть носити індивідуальний, бригадний чи комплексний характер. Однак, контроль виконання самостійної роботи, звіт про неї є індивідуальними. Творчий початок у самостійній роботі не може бути прив'язаним до шкали першокурсники це чи студенти старших курсів. Критерій тут один – індивідуальні можливості згідно природних здібностей конкретної особистості окремо.

З метою виявлення ставлення студентів до самостійної роботи доцільно провести анонімну анкету.

Зразок:

Уважно прочитайте кожне питання та виберіть тільки один варіант відповіді, даний варіант підкресліть. Якщо серед запропонованих варіантів відповідей вірної немає, наведіть свою.

1. Чи виникають у Вас труднощі під час виконання самостійної роботи:

а) так; б) ні; в) не завжди.

Якщо ви відповіли «так» на питання №1, то вкажіть:

2. У яких випадках виникають труднощі під час виконання самостійності роботи:

а) відсутність мети, питань завдання; б) недостатньо навчальної літератури; в)

_____.

3. Чи потрібно, щоб викладач звертав увагу на своєчасне виконання самостійної роботи:

а) так; б) ні; в) не завжди.

4. Чи використовуєте Ви самостійно вивчений матеріал на заняттях:

а) так; б) ні; в) не завжди.

5. Чи потребуєте Ви допомоги викладача при самостійній роботі:

а) так; б) ні; в) не завжди.

6. Якому із видів джерел Ви віддаєте перевагу при самостійному вивченні теми:

а) використання навчальної літератури;

б) використання періодичних видань;

в) використання опорних конспектів, логічних схем;

г) _____.

7. У яких умовах Ви працюєте самостійно більш продуктивно:

а) вдома; б) у читальній залі бібліотеки; в) _____.

8. Чи потрібно Вам, щоб викладач корегував самостійно отримані знання:

а) так; б) ні; в) не завжди.

9. До заняття Ви готуєтесь:

а) систематично; б) епізодично; в) тільки до семінарських занять та практичних занять.

Надайте, будь ласка, про себе наступні дані:

10. Ваша стать:

а) чоловіча; б) жіноча.

11. На якому курсі Ви навчаєтесь: _____ курсі.

Отже, зміна концептуальної основи й розширення функцій самостійної роботи студента не тільки веде до розуміння її важливості, а й викликає зміну у взаємовідносинах між викладачем і студентом як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, тобто коригує всі психолого-педагогічні (організаційні, методичні) засоби забезпечення самостійної роботи студентів. Усе це ставить вимоги до пошуків таких форм навчальної роботи, коли допомога й контроль з боку викладача не пригнічують ініціативи студента, а привчають вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність, як особисту рису характеру.

НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ПСИХОЛОГІЧНОГО ТИПУ СТУДЕНТА

Основна ідея покращення продуктивності вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах полягає у вивченні всіх психологічних особливостей студентів.

Вивчення іноземної мови це дуже складний процес, що завжди залежав від психологічних характеристик особистості, соціальних та інформаційних аспектів, а також зусиль, як з боку викладача, так і з боку студентів, направлених на формування професійних знань та засвоєння матеріалу.

При формуванні індивідуальної форми навчання студентів іноземній мові, обов'язковим є врахування характеристик особистості та індивідуальних стереотипів. Проведення психологічного дослідження допоможе цілеспрямовано використовувати сильні сторони характеру та проконтролювати та зміцнити слабкі, що сприятиме гармонізації особистості під час навчального процесу, підвищуючи ефективність оволодіння іноземною мовою та оптимізуючи педагогічний процес в цілому.

На думку Б.В. Овчиннікова [1], сукупність найбільш стійких психічних якостей можна розглядати з двох сторін – як психологічний тип та як акцентуацію особистості. Акцентуації характеру та особистості є додатковою характеристикою по відношенню до типу, що допомагає скласти повний психологічний портрет особистості з виділенням сильних та слабких сторін. До основних типів акцентуацій характеру сучасні науковці відносять наступні: 1. Істероїдний тип, представлений егоцентризмом, театральністю та позуванням; 2. Циклоїдний тип, що містить у собі підвищену дратівливість, схильність до апатії. Настрій людини цього типу змінюється циклічно, з періодом в 2-3 тижні; 3. Люди епілептичного типу характеризуються жорстокістю, самозакоханістю та владністю; 4. Шизоїдний тип представлений такими рисами, як замкнутість, стриманість, зовнішня байдужість до інших людей, відсутність вміння співчувати; 5. Психастенічний тип характеризується раннім інтелектуальним розвитком, схильністю до роздумів та міркувань, до самоаналізу та оцінювання поведінки інших людей; 6. Сенситивний тип – похідний від шизоїдного та циклоїдного типів: підвищена чутливість, замкнутість, особлива риса – прив'язаність до рідних та близьких; 7. Гіпертимний тип – похідний від психастенічного типу, відрізняється непосидячістю та недостатньою дисциплінованістю; 8. Лабільний тип є підтипом істероїдного та циклоїдного типів. Відрізняється схильністю до швидкої зміни настрою та непередбачуваністю; 9. Астеноневротичний тип – похідний від істероїдного та шизоїдного типів, для якого є характерним підвищена недовірливість та примхливість, а також швидка стомлюваність та дратівливість.

Згідно проведених психологами досліджень, різноманіття особистісних психотипів було конкретизовано до п'яти: 1. Циклоїди; 2. Істероїди; 3. Епілептоїди; 4. Шизоїди; 5. Психастеніки. На основі цього було зроблено наступні висновки: 1. Для студентів з циклоїдною структурою особистості, є характерним переведення зовнішньої активності у внутрішню інтелектуальну діяльність, що безумовно сприяє хорошему засвоєнню матеріалу. 2. Студенти з істероїдною структурою психотипу характеризуються переважно вербальним методом засвоєння інформації та високою продуктивністю слухової пам'яті. 3. Студенти з епілептоїдною структурою психотипу поєднують у собі як вербальний метод засвоєння матеріалу, так і зоровий. Здатність до тривалої мобілізації дозволяє їм з однаковим успіхом демонструвати свій творчий потенціал і виконувати навіть найскладніші завдання. 4. У студентів з шизоїдним психотипом, переважає зоровий метод засвоєння інформації, погіршується сприймання на слух складних граматичних конструкцій та розсіюється активна увага. 5. Психастенічний тип, завдяки своїй розвинутості, поєднує в собі обидва типи засвоєння інформації (як зоровий так і слуховий), не потребує ніяких індивідуальних підходів для покращення засвоєння знань, достатньо лише грамотно використовувати існуючі загальноприйняті методики.

Також в процесі навчання необхідно враховувати відношення студента до того чи іншого типу сприйняття інформації. Загальноприйнята класифікація розподіляє людей на чотири категорії: 1. Візуали (люди, які запам'ятовують інформацію побачивши її); 2. Аудіали (люди, які сприймають інформацію на слух); 3. Кінестети (запам'ятовування інформації через дотики); 4. Дискрети (люди, які для сприйняття та розуміння інформації використовують логічне осмислення, за допомогою цифр та знаків). Дискрети - дуже рідкісний тип (біля 1% від загального населення Землі), саме тому у всіляких психологічних та соціологічних описах ця категорія є відсутньою. Переважна більшість (біля 85%) є візуалами, тобто людьми, що запам'ятовують інформацію через зір, відповідно більшість програм вивчення іноземних мов розробляються для людей цієї категорії. Але ж 85% не 100%, а це означає, що з решту треба навчати за іншими методиками, інакше навчання не дасть очікуваних результатів.

При вивченні іноземної мови дуже важливо, щоб кваліфікований психолог визначив тип сприйняття інформації студентом. Наприклад, якщо студент – аудіал, працюючи з ним, викладач має робити наголос на його слухове сприйняття, якщо кін естетик – викладачу доведеться шукати особливий підхід, тому що особливістю цього типу є потреба пізнавати світ через дотики. Йому важко буде пізнати те, до чого він не може доторкнутися, саме тому частіше всього люди такого типу стають робітниками фізичної праці, а не розумової – там вони чітко бачать, з чим працюють.

Ще один фактор, який треба враховувати при вивченні типу особистості, це тип темпераменту. Темперамент – анатомо-фізіологічні та індивідуальні психологічні особливості людини. Темперамент визначає поведінкові реакції людини, ступень її життєвої активності та її емоційність. За підсумками роботи Дерев'якіної Н.Ю. [2] та Рибіної О.А. [3] про диференціацію навчання за типом темпераменту, флегматик довго налаштовується на роботу, але звикнувши та пристосувавшись до ритму та темпу, починає працювати без перерв, не знижуючи продуктивності діяльності, проявляє продуманість та наполегливість; знання, засвоєні ним, міцні. Сангвінік може виконувати завдання без планування та розподілу часу, мало уваги приділяє контрольним діям. Під час роботи такий студент потребує частих, але нетривалих перерв. Студент, що володіє холеричним темпераментом, приймає рішення швидко і працює без заздалегідь складеного плану дій, допускає пропуски в елементах завдання, орієнтується на факт виконання, а не на ретельність, легко відволікається, має схильність до сильних емоційних сплесків. Оскільки меланхолік втомлюється швидше ніж представники інших типів темпераменту, його продуктивність на початковому етапі роботи вища, монотонна робота не обтяжує його, працює він ґрунтовно та довго обдумує наступні дії. Студент-меланхолік воліє братися за нову роботу лише після завершення попередньої, має бажання планувати свою діяльність.

На підставі цього можна дійти висновку, що з якого б боку психологія та педагогіка не підходили до оптимізації навчального процесу, вдаючись до вдосконалення методів навчання та розробки нових принципів побудови навчальних програм та підручників, вдосконалюючи роботу та створюючи психологічну службу, все це не дасть бажаного результату, якщо не враховувати індивідуальних особливостей студента.

У будь-якому підході головною ланкою, насамперед, є особистість студента. На основі інформації про психологічні особливості, здібності, риси характеру та темперамент студента, можна скорегувати саме той навчальний план, який дасть йому можливість засвоїти якомога більше матеріалу та збільшити продуктивність та успішність.

Перелік посилань

1. Овчинников Б.В. Типы темперамента в практической психологии.: науч.публ. / Б.В. Овчинников. – М.: СПб, Речь, 2003.
2. Дерев'якіна Н.Ю. Теория и методика обучения и воспитания.: диссертация. / Н.Ю. Дерев'якіна. – В.: МГУ, 2005. – 218 с.
3. Рыбина О.А. Дифференцированное обучение по темпераменту.: науч.публ. / О.А. Рыбина. – Тула.: ТГПУ, 2006.

ПУТИ УСТРАНЕНИЯ НЕУСПЕВАЕМОСТИ У СТУДЕНТОВ

Проблема неуспеваемости студентов была и есть актуальна. Вопросом решения этой проблемы занималось множество выдающихся педагогов, исследователей в области педагогики и психологии. Перед тем как углубиться в её рассмотрение, подымаем вопрос, что же представляет собой неуспеваемость.

Существует множество трактовок понятия «неуспеваемость», так Бабанский Ю.К. под неуспеваемостью подразумевает несоответствие подготовки учащихся требованиям содержания образования, фиксируемое по истечении какого-либо значительного отрезка процесса обучения – цепочки уроков, посвященных изучению одной темы или раздела курса, семестра, года [1]. Блонский П.П. рассматривает неуспеваемость как нарушение взаимодействия между учащимися, педагогами и внешними условиями [2]. Похожую мысль высказывает и Данилов М.А. Он утверждает, что неуспеваемость напрямую зависит от движущих сил учебного процесса – его противоречий. В соответствии с этой позицией, в тех случаях, когда единство возможностей учеников и то, что от них требуется, нарушается, возникает неуспеваемость [3].

Для удобства рассмотрения причин неуспеваемости обратимся к Гельмонту А.М., который систематизировал их по группам:

1. Глубокое и общее отставание: низкий уровень довузовской подготовки студента; неблагоприятные внешние условия (плохие бытовые условия, отдаленность местожительства, отсутствие заботы родителей); неблагоприятные физические аспекты (дефекты, болезнь); недостатки воспитания (лень, недисциплинированность), слабое умственное развитие.
2. Частичная, но относительно устойчивая неуспеваемость: отсутствие должной преемственности между старшими и младшими курсами; недостаточный интерес к изучаемому предмету, слабая воля к преодолению трудностей.
3. Эпизодическая неуспеваемость: недостатки преподавания, непрочность усвоенных знаний, слабый текущий контроль; периодическое непосещение уроков, отсутствие внимания на уроках, нерегулярное и не систематическое выполнение домашних заданий [4].

Перед тем как приступить к «борьбе» с неуспеваемостью, необходимо подвергнуть анализу физические способности, психологические возможности и социальные условия, в которых пребывает каждый студент. Подход, однозначно, должен быть индивидуален.

Для последующей работы и получения максимально высоких результатов будет уместным ознакомиться и воспользоваться классификацией неуспевающих Мурачковского Н.И. В зависимости от особенностей мыслительной деятельности, связанной с обучаемостью, и направленности личности, определяющей её отношение к учебе, Мурачковский Н.И. выделяет три типа неуспевающих учащихся:

1. Учащиеся, низкое качество мыслительной деятельности которых сочетается с положительным отношением к учебе.
2. Учащиеся, у которых высокое качество мыслительной деятельности сочетается с отрицательным отношением к учебе.
3. Учащиеся, у которых низкое качество мыслительной деятельности сочетается с отрицательным отношением к учебе [5].

Тип, к которому относится неуспевающий студент, определяет последующую работу с ним педагога. Для первого типа будет уместным индивидуальное разъяснение материала в свободное от лекций время (после рассмотрения этого же материала в аудитории во время лекции), дополнительные задания для самостоятельной проработки и закрепления изученного материала. Нет смысла требовать от такого студента знания на уровне с успевающими студентами, это может привести к обратной реакции – студент может перейти к третьему типу неуспевающих.

Необходимо заметить, что, по мнению Ильина Е.П., одним из важнейших способов улучшения успеваемости является мотивация. Определяется она рядом факторов: образовательной системой, образовательным учреждением, организацией образовательного процесса, спецификой учебного предмета, субъективными особенностями педагога и т.д. [6].

Именно мотивация как-никак лучше подходит для второго типа студентов. Одним из способов мотивации является возможность получения зачета автоматически, но лишь в том случае если в течение курса студент присутствовал на всех занятиях (здесь могут не учитываться занятия, пропущенные по уважительной причине), проявлял активность во время семинаров, высказывал свои предположения или предложения по теме лекции. Необходимо заметить, что этот способ мотивации должен быть озвучен еще на первых лекциях, чтобы студент мог оценить его преимущества. Очень важно донести до студента практичность использования полученных знаний, подчеркивать их необходимость. Кроме того, способ передачи информации должен быть интересен студенту. Куда доступней будет восприниматься информация не просто зачитанная с учебной литературы, а украшенная примерами, рассказанная своими словами, так сказать «доступным языком». Просмотр роликов и слайдов, так же улучшает усвоение информации.

Конечно же, мотивация подходит для всех трех типов неуспевающих, однако необходимо заметить, что именно она позволит студенту третьего типа перейти в число учащихся первого типа, а впоследствии стать успевающим студентом.

Очень важно знать, что принуждение к обучению никогда не дает позитивного результата и, только используя все вышеперечисленное, можно максимально уменьшить или даже устранить неуспеваемость среди студентов.

Итак, индивидуальный подход к каждому студенту, который подразумевает под собой учет множества факторов, как социальных, так и личностных, применение при этом в процессе обучения мотивационных методов являются путями ликвидации неуспеваемости студентов в высших учебных заведениях.

Список литературы

1. Бабанский Ю.К., Победоносцев Г.А. Комплексный подход к воспитанию учащихся (в вопросах и ответах). [Текст] / Ю.К. Бабанский, Г.А. Победоносцев. – Киев, 1985. – 256 с.
2. Блонский П.П. Школьная успеваемость. [Текст] / П.П. Блонский. – М.: Просвещение, 2001. – 423 с.
3. Гельмонт А.М. О причинах неуспеваемости и пути их устранения. [Текст] / А.М. Гельмонт. – М.: Просвещение, 2004. – 326 с.
4. Гельмонт А.М. Мотивация учебной деятельности студентов и академическая успеваемость в ВУЗе. [Текст] – 2003. – Выпуск 5
5. Мурачковский Н.И. Как предупредить неуспеваемость школьников. [Текст] / Н.И. Мурачковский. – Минск: Нар.асвета, 1977. – 80 с.
6. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. [Текст] / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2002. – 512 с.

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У КОЛЕДЖІ

Термін «адаптація», з психологічної точки зору, традиційно визначається як пристосування організму до умов навколишнього середовища. Найчастіше виділяють такі форми адаптації студентів-першокурсників до навчання у вузі:

- формальна, що базується на пізнавально-інформативному пристосуванні до нового оточення, структури вишу, його традиціях та, найголовніше, на своїх обов'язках;
- соціально-психологічна (суспільна) адаптація відображає процеси, що відбуваються при формуванні навчальної групи та ролі студента в ній. У цьому контексті головним завданням адаптаційного процесу є прийняття індивідуумом норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальних взаємодій, які в ньому склалися, формальних та неформальних зв'язків, а також форм учбової діяльності;
- дидактична форма адаптації допомагає розкрити шляхи подолання проблеми у підготовці до нових форм і методів учбової роботи у вузі і відображає, в першу чергу, інтелектуальні можливості студентів-першокурсників;
- професійна, що передбачає формування любові до обраної спеціальності, поступовенабуття професійних умінь і навичок

Окрім того розрізняють активну і пасивну форми адаптації, а також дезадаптацію, які відображають певну особистісну позицію першокурсників стосовно навчання у коледжі.

Під час роботи в групах 1-го курсу детальну увагу потрібно звернути на ряд чинників і умов, які зумовлюють активну адаптацію вчорашніх школярів до вузівського життя. В першу чергу, потрібно ознайомити першокурсників зі структурою навчання у вузі, розкрити їм зміст прав та обов'язків студента. Також велику увагу потрібно звернути на пояснення причин перерозподілу учбового матеріалу на різноманітні форми навчального процесу (різні види лекцій, лабораторні та практичні заняття, семінарські заняття, самостійна та творча робота, різні види практик, як учбових так і практик на виробництві). Тут важливо мотивувати студента на самостійне вивчення більшої частини матеріалу, а також навчити першокурсника працювати з літературою, робити якісні конспекти, користуватись бібліотекою, в тому числі електронними джерелами.

В процесі адаптації першокурсників не можна недооцінювати роль куратора, що має допомагати в організації навчальної, громадської та науково-дослідної роботи, як академічної групи в цілому, так і кожного індивідуума в ній. В коледжі саме куратор, найчастіше, надає студентам емоційну підтримку, що знімає відчуття ізольованості та зменшує типове для адаптаційної ситуації напруження.

Слід зазначити, що рівень особистісної готовності до самостійного життя сучасних випускників шкіл вимагає від куратора академічної групи суттєвої додаткової психологічної роботи з ними в системі вузівського навчання. Основні напрями цієї роботи мають бути пов'язані зі стимуляцією розвитку таких особистісних якостей як самостійність, відповідальність, інтегрованість, а також керованість пізнавальної та емоційної діяльності.

Проблеми особистісного включення в соціально-психологічний простір у ВНЗ можна класифікувати залежно від походження на:

- мотиваційні;
- раціональні;
- поведінкові.

Як правило, студент намагається обрати таку професію, яка дозволить йому з часом застосувати, реалізувати набуті знання, здібності, буде відповідати його інтересам, психологічним особливостям. Правильно обрана професія - неодмінна умова успішної адаптації студентів молодших курсів. Адже, якщо вибір професії невдалий, тобто не відповідає здібностям, ні за їх характером, ні за їх характером, адаптація не буде оптимальною. Тому одним із головних завдань вузу повинно стати надання допомоги першокурсникам у професійній адаптації. Професійна адаптація в умовах вузу є процесом формування у студентів інтересу до обраної професії, прагнення до її оволодіння. Така адаптація передбачає оволодіння повним обсягом знань, умінь і навичок за професією, методикою і логікою науки. Професійне формування студента успішно здійснюється в тому разі, якщо воно ґрунтується на інтересі, нахилах та здібностях молодшої людини до певної професії. Якщо студент ще до вступу в вуз твердо вирішив питання про вибір ним професії, усвідомив її значення, її позитивні та негативні сторони, вимоги, які вона висуває, то навчання у вузі буде цілеспрямованим і продуктивним, тобто адаптація здійснюватиметься без особливих труднощів. Професійні нахили молодшої людини як потреба в певній діяльності починають формуватися ще у школі. Тому у середніх закладах освіти має проводитися професійно-орієнтаційна робота, яка істотно міру визначить загальний зміст професійної спрямованості студентів.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що всі сторони процесу адаптації є дуже важливими для нормальної діяльності студента у вузі. Тому з перших днів навчання у вузі студентам повинна надаватися допомога, спрямована на подолання труднощів, що виникають в усіх аспектах їхньої адаптації.

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Серед першочергових завдань, що стоять перед вищими навчальними закладами, є комп'ютеризації освіти. З використанням сучасних обчислювальних технологій (інтегровані бази даних та знань, текстові, експертні системи, сучасне програмне забезпечення, візуальне та графічне подання інформації), виникають питання, пов'язані з аналізом позитивних і негативних аспектів комп'ютеризації освіти.

Щодо переваг навчання за допомогою персональних комп'ютерів можна сформулювати такі наступні:

— комп'ютер дозволяє контролювати індивідуальний темп навчальної діяльності: студент може самостійно вибрати момент переходу до наступної порції навчальної інформації, задавати швидкість подання задач, час розв'язання задач;

— комп'ютер дає змогу самостійно переходити від більш високого ступеня трудності навчального матеріалу до більш легкого і навпаки. Студент вибирає й визначає для себе ступінь складності навчальної задачі, має можливість пробувати свої сили на різних рівнях складності і виявляти прогалини в засвоєнні навчального матеріалу;

— образотворча роль комп'ютера — унікальна. Велике значення мають образотворчі ефекти комп'ютера, із допомогою яких можуть демонструватися процеси і явища, що вивчаються. Комп'ютери роблять інформацію видимою, завдяки цьому, фундаментально змінюючи людську комунікацію, бо носієм інформації стає картина (анімація, графіка);

— комп'ютер може «особисто» спілкуватися з учням і певним чином мотивувати їхню діяльність (похвалою, оцінкою, зважаючи на помилкові дії та ін.).

Аналіз досвіду застосування комп'ютерної техніки у вузі, зокрема, на практичних заняттях, дає змогу зробити деякі висновки з проблем застосування нових інформаційних технологій у процесі активізації пізнавальної діяльності учнів при впровадженні індивідуалізованого підходу в навчанні.

Використання персональних комп'ютерів дає змогу:

1) інтенсифікувати й раціоналізувати час, що витрачається при традиційному навчанні на демонстраційні моменти, пошук інформації, на індивідуальний темп роботи з теоретичним матеріалом;

2) підвищити ефективність процесу навчання внаслідок переробки великого обсягу навчальної інформації, необхідної для кожного учня;

3) розвивати пізнавальну активність, підвищувати ефективність самостійної роботи, інтерес до теми, що вивчається;

4) установлювати взаємозв'язок, необхідний для управління навчальним процесом, систематично контролювати знання та вміння, отримані під час опрацювання навчального матеріалу, підвищувати рівень перевірки знань;

5) удосконалювати форми й засоби організації самостійної, диференційованої, індивідуальної, індивідуалізованої роботи студентів;

6) індивідуалізувати процес навчання, застосовуючи методику, що дозволяє враховувати індивідуальні особливості кожного студента, розвивати його здібності, підвищувати якість засвоєння знань та необхідних умінь.

При використанні комп'ютерної техніки в навчальному процесі необхідно враховувати принцип педагогічної доцільності: для конкретної дидактичної мети певного навчального матеріалу і конкретної моделі студента, необхідно вибирати

форми й засоби навчання, які б повніше стимулювали пізнавальну активну діяльність студентів.

Поява нових інформаційних технологій навчання, в тому числі й використання комп'ютерної техніки, зумовила і появу нових форм організації навчального процесу, за яких студент виступає об'єктом навчальної діяльності, він самостійно приймає певні рішення і відповідає за одержаний результат.

Використання комп'ютерної техніки в навчальному процесі характеризується двома аспектами:

— взаємодією студента з комп'ютером, навчання відбувається, як правило, без втручання викладача, оскільки учень одержує всю необхідну інформацію тільки від комп'ютера, спілкуючись із ним у зручному режимі. Єдино можливе втручання викладача тоді, коли через недосконалий програмний продукт виникає непередбачена ситуація й комп'ютер неспроможний будь-що зробити;

— взаємодією викладача з комп'ютером. У цьому разі комп'ютер може застосовуватися як помічник в організації навчального процесу або ж виконувати контролюючу функцію. Він може видавати результати після виконання учням певної роботи, порівнювати їх, вести підрахунки.

Нові інформаційні технології навчання вносять істотні зміни і в діяльність педагога. Його місце в навчальному процесі значною мірою визначається вибраною навчальною системою, і залежно від функцій, що виконуються цією системою, зумовлюються і функції викладача. Успішне використання комп'ютерних технологій ставить нові вимоги до професійної майстерності викладача та одночасно відкриває нові горизонти.

Ракаєва Н.М. студентка гр. ПВШмв-14

(Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ, Україна)

ПРОБЛЕМА СТАНДАРТИЗАЦІЇ І ГУМАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ НА РІВНІ НАВЧАЛЬНИХ ПЛАНІВ ТА ПРОГРАМ

Проблема стандартизації і гуманізації освіти бере свій початок у працях великих гуманістів Я.А. Каменського, Дж. Лаппа, Ж.-Ж. Руссо, І.Г. Песталоцці. Вимоги до змісту освіти набули втілення у творчості великого дидактика Я. А. Каменського. Однією з центральних ідей його вчення є обґрунтування методу навчання, який лише тоді стане мистецтвом, коли стане пристосованим до життєвих сил природи.

Розв'язання проблеми підвищення якості професійно – педагогічної підготовки спеціалістів вищої школи потребує перегляду чинних навчальних планів та програм. Аналіз свідчить, що ці плани і програми здебільшого орієнтовані на розкриття змісту навчальних предметів згідно з отриманим фахом (дидактична функція). Удосконалення системи професійно-педагогічної підготовки має багатоетапний і багаторівневий характер. З урахуванням того, що на першому етапі ставиться завдання формування викладача–вихователя, а на другому - викладача-фахівця, реалізується виховна функція підготовки фахівця та професійно-педагогічної діяльності майбутніх викладачів. Тому необхідно розробити теоретико-методологічні засади такої підготовки, якими є стандартизація і гуманізація вищої педагогічної освіти, що дає змогу використовувати узагальнені стандарти й ціннісні орієнтації кожному викладачеві ВНЗ під час розробки програм і змісту навчальних дисциплін.

Унаслідок цієї роботи інтегруються знання, уміння у всіх трьох напрямках професійно-педагогічної підготовки – психолого-педагогічному, загальнокультурному, методологічному.

Останнім часом у зарубіжній психолого-педагогічній науці інтенсивного розвитку набула проблема розробки державних освітніх стандартів на рівні навчальних планів та програм. Програмний курс із самовиховання, в основу якого покладено лекції та практичні заняття, містить мінімум знань та практики самовиховання.

Певний інтерес викликає розглядання проблем діагностики стандарту вищої освіти у формі науково-дослідницької програми, в якій розкриваються питання стандартизації вищої гуманітарної освіти та її діагностика.

Наукова новизна вирізняє і другу програму для педагогічних працівників з гуманістичної педагогіки, підготовлену на основі проекту державного стандарту освіти для ВНЗ. Ця програма складається з двох частин: «Вступ до педагогіки» та «Педагогічні теорії та системи». Викликає інтерес і розробка одного з основних аспектів педагогічного управління – науково-методичного забезпечення, на основі якого сформовані вимоги до управління роботою навчальних закладів майбутнього.

Реалізація концепції дослідження дала можливість модифікувати Статут університету, навчальні плани та програми, розробити науково-практичний комплекс навчальних дисциплін, що відображають зміни, доповнення, корекції професійно-педагогічної підготовки, які відбуваються в ході її вдосконалення на основі стандартизації і гуманізації вищої педагогічної освіти.

У результаті цього було створено універсальний освітній стандарт вищої педагогічної освіти, в якому були висвітлені наступні вимоги:

- до загальнонаукових знань з дисциплін загальнокультурної підготовки;
- до знань з дисциплін психолого-педагогічної підготовки;
- до предметних знань з дисциплін спеціальної підготовки;
- до вмінь з дисциплін загальнокультурної підготовки;
- до вмінь з дисциплін психолого-педагогічної підготовки;

- до вмінь з дисциплін спеціальної підготовки.

Згідно з концепцією дослідження вирішується проблема поетапного формування особистості викладача-вихователя, а потім – особистості викладача-фахівця.

Процеси стандартизації і гуманізації вищої педагогічної освіти на рівні навчальних планів та програм, що відповідають їм, мінімуму змісту навчальних дисциплін, не є замкненим. У ході професійно-педагогічної підготовки здійснюється систематичність й постійне їх коригування, узгодження з поточними зростаючими сучасними вимогами вдосконалення цієї підготовки у вищій школі.

При цьому основні вимоги загально-педагогічної підготовки студентів такі:

- знати загальні закономірності розвитку психіки в оточенні;
- дати психологічну характеристику діяльності та особистості людини на кожному віковому етапі;
- знати основні психологічні механізми засвоєння людиною суспільного досвіду, систематизованого в основах науки;
- знати психологічні основи формування особистості людини у процесі навчання й виховання;
- знати особливості взаємозв'язку виховання та технічного розвитку людини;
- знати специфіку співвідношення між віковими та індивідуальними особливостями людей;
- знати психологічні причини відхилень у психічному розвитку окремих людей від загального розвитку ходу розвитку.

Стандартизація і гуманізація педагогічної освіти на рівні навчальних планів та програм дають змогу досягти головної мети – оволодіти цінностями, якостями особистості (узагальненими професійними вміннями, вимогами, критеріями готовності викладача до самореалізації у професійно-педагогічній діяльності, що є її стандартами).

Отже, стандартизація і гуманізація як два взаємопов'язаних процеси забезпечують набуття студентами готовності до самореалізації у професійно-педагогічній діяльності, а також є умовою вдосконалення багатofункціональної та багатоспрямованої підготовки викладача-вихователя-фахівця.

Antonenko D. Studentin der Gruppe PHL-12-1

Sprachliche Betreuung: Galuschko T.V., Hochschullehrerin

(Nationale Bergbauuniversität, Dnipropetrowsk, Ukraine)

WER SOLL TECHNIK ÜBERSETZEN

Ein guter Übersetzer für Technik muss in zwei ganz und gar unterschiedlichen Sphären heimisch sein: der sprachlich musischen und der logisch orientierten technischen. Das ist in sich widersprüchlich und daher selten. Entsprechend schwierig ist es, geeignetes Personal zu finden.

Mit Maximalforderungen kommt man nicht weiter. Vielmehr ist eine genaue Kenntnis der entscheidenden Kriterien erforderlich. Bei der Auswahl neuer Übersetzer sollte man deshalb entweder einen erfahrenen Übersetzer oder eine Person mit vergleichbarer Erfahrung zu Rate ziehen.

Müssen Übersetzer Muttersprachler sein? Viele beantworten diese Frage eindeutig mit ja. Relativierend muss man jedoch feststellen, dass es allenfalls wünschenswert ist, Übersetzer in ihre Muttersprache übersetzen zu lassen. Denn niemand beherrscht eine Sprache so gut, wie der, der mit ihr aufgewachsen ist. Und je größer die Differenz zwischen den Sprachen ist, desto wichtiger wird diese Forderung.

Wichtig ist jedoch: Nicht jeder Muttersprachler ist automatisch ein guter Übersetzer. Die anderen, nachfolgend besprochenen Faktoren sind mindestens ebenso wichtig. Man sollte sich also nicht an dieser Forderung festkrallen, und zwar vor allem deshalb nicht, weil nur wenige der verfügbaren und ausreichend qualifizierten Übersetzer gleichzeitig Muttersprachler sind.

Eine Tatsache wird häufig von denen vernachlässigt, die die Muttersprachlichkeit von Übersetzern zur absoluten Regel erheben: Der muttersprachliche Übersetzer liest im Ausgangstext eine Fremdsprache. Gerade wenn dieser Text komplex ist, wird das zum Handicap. Mißverständnisse und Übersetzungsfehler können die Folge sein. Hier ist der gut ausgebildete „Fremdsprachler“ mit zusätzlichen Fachkenntnissen im behandelten Sachgebiet im Vorteil; denn er kann den Text bis in die Tiefe verstehen und sich bei der Wiedergabe in der Zielsprache auf das sprachliche Instrumentarium beschränken, das er sicher beherrscht. Außerdem sind technische Texte keine literarischen Werke. Es geht nicht um sprachliche Schönheit, sondern eher um Einfachheit und Genauigkeit. Das dafür erforderliche Sprachgefühl kann man auch durch längere Aufenthalte im Land (den Ländern) der Zielsprache erwerben. Der Idealfall für die Übersetzung technischer Texte wäre ein Übersetzer, der nicht nur eine abgeschlossene Übersetzerausbildung hat und Muttersprachler ist, sondern obendrein auf dem Fachgebiet eine zusätzliche Ausbildung genossen hat. Für die Sprachkombination Deutsch/Ukrainisch wäre das z. B. ein Maschinenbautechniker mit Übersetzer-Staatsprüfung und ukrainischem Pass, der seit 15 Jahren in Deutschland lebt. Es liegt auf der Hand, dass diese Kombination derart rar ist, dass man sich bei der Personalauswahl von solchen Idealisierungen lösen muss.

Übersetzer mit zusätzlicher Ausbildung im technischen Bereich sind allgemein rar. Die meisten Kollegen haben sich im Verlauf ihrer Karriere Wissen auf irgendeinem Teilgebiet der Technik angeeignet und sich entsprechend spezialisiert. Die beste Gelegenheit dazu bietet sich durch langjährige Zusammenarbeit mit immer den gleichen Firmen und die Beschränkung auf eine bestimmte Branche. Je eingehender der Übersetzer die hinter einem Text stehende Technik kennt und versteht, desto besser wird seine Übersetzung sein.

Das erfordert immer intensive Einarbeitung in die jeweilige Fachsprache und Kenntnisse in dem Fachgebiet. Jemand, der Beschreibungen elektronischer oder hydraulischer Schaltungen übersetzt, muss nicht unbedingt Elektroniker oder Maschinenbau-Ingenieur sein; aber er benötigt ausbaufähiges Grundwissen auf diesen Gebieten. Dieses Wissen kann durch entsprechende Kurse und interne Schulungen erworben werden. Fragen Sie deshalb unbedingt nach der technischen Vorbildung.

Manchmal avancieren Techniker zu Übersetzern. Vielen erscheint dies als der Idealfall schlechthin. Das kann ein Trugschluss sein, weil dem Techniker die Qualifikation des Übersetzers wahrscheinlich fehlt. Er muss sie durch entsprechende Fortbildung erwerben.

Derez V. Studentin der Gruppe PHL-12-1
Sprachliche Betreuung: Galuschko T.V., Hochschullehrerin
(Nationale Bergbauuniversität, Dnipropetrowsk, Ukraine)

BUSINESS UND FREMDSPRACHE

Wer beruflich eine Fremdsprache benötigt, steht sich in den meisten Fällen vor allem zwei Schwierigkeiten gegenüber: Wie kann ich die Sprache lernen und was kann ich tun, um die Sprache fließend zu sprechen?

Auf diese Fragen gibt es keine einfachen Antworten. Gäbe es sie, würden wir alle zahlreiche Sprachen fließend sprechen. Für die meisten bedeutet das Erlernen einer Fremdsprache harte Arbeit. Stundenlang pauken wir Vokabeln, Grammatik und vieles andere mehr.

Sprachschulen, Verlage und Internerfirmen versuchen, die Lernenden davon zu überzeugen, dass ihre Methode die beste/ schnellste/ zuverlässigste/ geeignetste für deren Anforderungen ist. In den meisten Fällen ist das Unsinn – oder zumindest nur die halbe Wahrheit. Das soll nicht heißen, dass die verschiedenen Akteure auf dem Sprachenmarkt unseriös sind oder schlechte Arbeit leisten. Ganz im Gegenteil. Gäbe es aber wirklich ein Patentrezept zum Erlernen einer Fremdsprache, wären alle anderen Methoden längst ausgerottet.

Für die meisten, die eine Sprache aus beruflichen Gründen lernen, besteht das größte Problem nicht darin, dass sie über zu geringe Sprachkenntnisse verfügen. Vielmehr nutzen sie ihre bereits vorhandenen Sprachkenntnisse nicht so, wie sie es eigentlich sollten und könnten. Der Grund dafür könnte in einigen Fällen mangelndes Selbstvertrauen sein. Eine Umfrage, die vor einigen Jahren von *Business Spotlight* durchgeführt wurde, ergab, dass viele Benutzer einer Fremdsprache sich nicht trauen, in Telefonkonferenzen den Gesprächspartner zu unterbrechen, wenn sie etwas nicht verstanden hatten.

Möchte man jemanden auf Deutsch oder Englisch unterbrechen, um Gesagtes klarzustellen, benötigt man kein hohes Sprachniveau. Alles, was man sagen muss, ist „Entschuldigung, ich habe nicht alles verstanden. Könnten Sie bitte noch mal wiederholen?“

Dies betrifft auf viele Arbeitssituationen zu. Schon mit einer sehr einfachen Sprache lassen sich viele wichtige Aufgaben erledigen. Natürlich besteht häufig die Notwendigkeit eines berufsbezogenen Fachvokabulars und manchmal benötigt man auch kompliziertere grammatikalische Strukturen. Aber die meisten Lernenden könnten die Effizienz ihrer Kommunikation stark verbessern, wenn sie ihre bereits vorhandenen sprachlichen Kenntnisse und Fertigkeiten besser anwenden würden. Dabei hilft eine Methode, die man nennt: strategisch und explizit.

Strategisch: Benutzer einer Fremdsprache – und auch Muttersprachler – müssen bei weitem sorgfältiger darüber nachdenken, was sie mit der Kommunikation am Arbeitsplatz erreichen wollen. Möchten sie Informationen vermitteln, eine Beziehung aufbauen, einen Konflikt lösen? Es ist erstaunlich, wie wenig Menschen über die Ziele ihrer Kommunikation nachdenken. Aber wenn man nicht weiß, was man erreichen möchte, wie kann man die richtigen Formulierungen wählen?

Explizit: Wann immer es zu Kommunikation kommt, besteht die Möglichkeit eines Missverständnisses. Aber wir können dieses Risiko minimieren, wenn wir expliziter sind in dem, was wir sagen, warum wir es sagen und was wir nicht sagen. Beispielsweise könnte eine einfache Frage, wie „Haben Sie Ihren Vortrag abgeschlossen?“ (a) eine neutrale Nachfrage, (b) eine Kritik oder (c) ein Hilfsangebot sein. Wenn wir uns expliziter ausdrücken, können wir das Risiko, missverstanden zu werden oder einen Konflikt auszulösen, auf ein Minimum reduzieren.

Es ist sehr wichtig, über die Ziele der Kommunikation strategisch nachzudenken und zu lernen, eine einfache Sprache zu benutzen, um ihre Kommunikation expliziter und transparent zu machen. Häufig ist das der Schlüssel zu einer erfolgreichen Kommunikation – und nicht nur mehr Vokabeln und mehr Grammatik.

Waligura N. Studentin der Gruppe PHL-12-1
Sprachliche Betreuung: Galuschko T.V., Hochschullehrerin
(*Nationale Bergbauuniversität, Dnipropetrowsk, Ukraine*)

KOMMUNIKATIVE KOMPETENZ BRINGT ERFOLG

Kommunikation ist viel mehr als nur sprechen. Die Kommunikationsfähigkeit zweier Menschen, einer Organisation oder eines Teams ist die Basis für Verständnis, Klärung, Anspannung und Entwicklung. In unserer Gesellschaft fällt es vielen Menschen schwer, auf Andere einzugehen.

Durch moderne Technik kommunizieren wir immer mehr und immer schneller. Im Zeitalter von SMS oder E-Mail gilt die Devise: je kürzer, desto besser.

Die Schnelligkeit der Kommunikation geht meist auf Kosten der Qualität. Es wird durch Hetze und Stress kaum mehr darüber nachgedacht, ob Worte richtig gewählt sind, wie sie beim Gegenüber ankommen, was sie auslösen. Unklarheiten und Kommunikationskonflikte sind dadurch vorprogrammiert. Im Nachhinein ist es sehr zeitaufwändig, entstandene Missverständnisse wieder zu klären.

Während der Andere mit uns spricht, sind wir bereits in Gedanken mit einer Antwort oder einer Gegenargumentation beschäftigt. Häufig befinden wir uns gedanklich schon beim nächsten Thema oder einem anstehenden Termin. Oder man fällt aus Zeitmangel dem Redner ins Wort, unterbricht ihn, weil man bereits zu wissen glaubt, was er sagen wird. In unserer schnelllebigen Zeit fehlt es vielen Menschen an der Geduld, zu schweigen und dem anderen volle Aufmerksamkeit zu schenken.

Doch nur der aufmerksame Zuhörer kann verstehen, erkennt Signale und Botschaften und ist in der Lage, angemessen zu reagieren. Kompetente Kommunikation heißt auch: Die eigene Wahrnehmung für den anderen Menschen und das Gesagte zu schärfen.

Nehmen Sie Ihr Gegenüber mit allen Sinnen wahr und stellen Sie sich vor wichtigen Gesprächen diese Fragen:

- * Was wollen Sie vermitteln, was ist Ihr Ziel?
- * Was ist Ihre Botschaft, sind Ihre Inhalte, Ihre Werte?
- * Wer ist Ihr Gesprächspartner? Welche Eigenarten und Bedürfnisse hat dieser?
- * Welchen Ton, welche Sprache, welche Bilder versteht er?
- * Welchen Kanal (Hören, Sehen) benutzen Sie, um ihn zu erreichen?

Falls Sie nicht von „Angesicht zu Angesicht“ miteinander reden:

- * Benutzen Sie ein zusätzliches Medium (Telefon, Mail) um mit dem Anderen zu kommunizieren?
- * Ist dieses Medium für den Zweck / Ihre Botschaft geeignet?

Für Terminabsprache ist z.B. ein Telefonat ideal, für ein Versetzungsgespräch katastrophal. In der Kommunikation geht es um Qualität statt Masse und es geht darum, individuell, klar, verständlich und dadurch effizient zu sein.

Um die Kommunikation erfolgreich zu machen, muss man folgenden Empfehlungen folgen:

- * Je einfacher die Botschaft, desto größer ist die Wahrscheinlichkeit, dass sie „hängen bleibt“.
- * An mehr als drei Botschaften kann sich kaum jemand erinnern.
- * Je genauer Sie Ihren Gesprächspartner definieren, desto bedürfnisgerechter und individueller können Sie ihn ansprechen.
- * Durch individuelle Ansprache fühlt sich der Gesprächspartner wertgeschätzt und ist offener für Kommunikation.
- * Durch klare, kurze Botschaften kann der Andere besser verstehen.

* Wer verstanden hat und weiß, warum er etwas tun soll, tut es in der Regel auch.

Wir alle haben genug von Informationen, die wir bekommen, obwohl wir sie nicht bestellt haben. Wir werden täglich informativ überflutet. Das Erkennen und Unterscheiden von wichtig und unwichtig nimmt Zeit und Energie in Anspruch. Das Problem dabei: Oft können wir durch Zeitdruck oder schlechte Vermittlung den Hintergrund einer Information nicht erkennen. Wenn uns dieser fehlt, dann sortiert unser Gehirn wichtige Botschaften fälschlicherweise als „Müll“ aus und ignoriert sie.

Die Folgen davon: Information, aber keine abgeleitete Handlung! Stellen Sie sich vor: Ein Pilot im Landeanflug vernachlässigt eine wichtige Information und reagiert nicht darauf. Wir können uns drastisch die Folgen ausmalen. In einem Unternehmen mit ineffizienter Kommunikation sind die Folgen ebenfalls ernst: Ineffektive Kommunikation hat immer Folgen und zieht weitere Kommunikationsfehler nach sich!

Wer Kontakte knüpft, offen, klar und strukturiert kommuniziert und die Kunst der leichten Konversation beherrscht, kann seinen beruflichen Erfolg deutlich fördern. Die Kunst des wirkungsvollen Redens ist nicht angeboren sondern erlernt.

Горбачова А.В. Студентка гр. ФЛ-11

Науковий керівник: Нестерова О.Ю., старший викладач кафедри перекладу

(Державний ВНЗ “Національний гірничий університет”, м. Дніпропетровськ, Україна)

ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ, ЯК ФАКТОР ВИНИКНЕННЯ МОВЛЕННЄВИХ ПОМИЛОК ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Інтерференція - взаємодія мовних систем в умовах вільного володіння двома мовами і використанням їх на практиці, яка виникає або у процесі мовних контактів, або у процесі індивідуального засвоєння нерідної мови. Відповідно, розрізняють колективну та індивідуальну інтерференцію. У процесі інтерференції відбувається процес мимовільного, спонтанного перенесення, накладання ознак системи однієї мови на систему іншої. Результат такого перенесення виявляється в появі відхилень від норми та системи однієї мови під впливом іншої. Головне джерело інтерференції - розбіжності в системах взаємодіючих мов. Кожна людина володіє притаманною їй рідній мові артикуляційною базою, яка часто стає на заваді вивчення фонетики іншої мови, спричиняючи, таким чином, акцент.

Процес інтерференції полягає в заміні системи граматичних, лексичних і фонологічних диференціальних ознак мови, що вивчається, іншою (третьою) системою, яка створюється в мозку двомовної особи під впливом системи граматичних, лексичних і фонологічних диференціальних ознак рідної мови. Поширеними прикладами граматичної інтерференції є такі:

- редукування форми;
- помилкова генералізація функціональної ознаки;
- гіперкорекція;
- ігнорування.

До типів лексичної інтерференції належать наступні:

- недодиференціація (українське слово “*ще*” не має узагальнюючого слова в англійській мові – воно виражається окремими словами *still, yet, else, other*);
- передиференціація (англійське слово *character* вживається для позначення понять, як характер, репутація, характеристика, дійова особа);
- хибна інтерпретація – помилкове співвідношення хибних синонімів та дієслів з нееквівалентними прийменниками (залежати від – *todependfrom* замість *todependon*).

Типи фонетичної інтерференції:

- нерозрізнення фонем;
- подріблення фонем;
- хибна інтерпретація фонем;
- фонетичні субституції.

Різноманітні помилки трапляються тому, що механізми мовлення формуються лише у ранньому віці, коли дитина пізнає світ, знання про який “кодується” в її свідомості засобами рідної мови. Таким чином, рідна мова первинна, а будь-яка інша – вторинна. Вивчення вторинної мови можливе тільки на основі вже сформованих у рідній мові понять. Помилки можуть бути спричинені в основному трьома видами інтерференції:

- 1) недостатньою диференціацією ознаки іноземної мови через відсутність подібної ознаки в рідній мові;
- 2) надмірною диференціацією ознаки іноземної мови через те, що вона представлена в рідній мові кількома ознаками;
- 3) хибною інтерпретацією ознаки іноземної мови у відповідності з правилами рідної мови.

Найпоширеніші помилки у фонологічному складі мови, спричинені відмінностями в артикуляційних укладах рідної та іноземної мов. Причина помилок на лексичному та граматичному рівнях є розбіжності в семантичних структурах слів та у вираженні граматичних значень різними формами у двох мовах.

Заїка Є.А. студентка гр. М-ПВШ-13

Науковий керівник: Салов В.О. професор кафедри транспортних систем і технологій, директор науково-методичного центру НГУ, канд.техн.наук.

(Державний ВНЗ "Національний гірничий університет", м. Дніпропетровськ, Україна)

ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Глобальні тенденції розвитку сучасної вищої школи позначені збільшенням автономії вищих навчальних закладів – як у визначенні змісту освіти, так і управлінні діяльністю університету; переходом від патерналістської моделі прямого контролю держави за академічними інституціями до практики незалежної експертної оцінки їхньої діяльності й управління фінансовими стимулами забезпечення якості; пошуком способів диверсифікації фінансових джерел і розвитку підприємницької ментальності під впливом конкуренції на ринку освітніх послуг; зростанням суспільних очікувань щодо соціальної відповідальності університету; пошуком більш продуктивного синтезу між освітою, дослідженнями та інноваціями в університетських стінах.

У 32 статті шостого розділу Закону України «Про вищу освіту» розглядаються основні принципи діяльності, основні права та обов'язки вищого навчального закладу

1. Діяльність вищого навчального закладу провадиться на принципах:

- 1) автономії та самоврядування;
- 2) розмежування прав, повноважень і відповідальності засновника (засновників), державних органів та органів місцевого самоврядування, до сфери управління яких належить вищий навчальний заклад, органів управління вищого навчального закладу та його структурних підрозділів;
- 3) поєднання колегіальних та єдиноначальних засад;
- 4) незалежності від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів).

Стратегія Національного гірничого університету щодо забезпечення якості освітньої діяльності полягає у:

- імплементації Закону України «Про вищу освіту» та Національної рамки кваліфікацій;
- забезпеченні конкурентоспроможності університету на ринку освітніх послуг та ринку праці;
- оптимальна реалізація права на автономність;
- гарантії конституційних прав особи на одержання вищої освіти;
- регламентації процесу забезпечення якості освітньої діяльності відповідно до чинного законодавства, критеріїв освітньої діяльності дослідницького університету, принципів Болонського процесу, Європейських стандартів і рекомендації щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- залученні бізнесу до формування навчальних програм, забезпечення цільового замовлення підготовки;
- виконанні державного замовлення на підготовку фахівців;
- розвитку сучасних наукоємних спеціалізацій;
- належній фундаментальній та практичній підготовці випускників, що ґрунтується на органічному поєднанні освіти, високоефективних наукових досліджень та інновацій;
- ефективному використанні персоналу та підвищенні його компетентності, ефективності контролю виконання завдань;
- створенні умов для самовдосконалення працівників;
- збереженні і підвищенні потенціалу науково-педагогічних шкіл університету, спадкоємності поколінь викладачів, підтримці позитивної кадрової динаміки;

- використанні наукового потенціалу науково-навчально-методичних комплексів для підготовки фахівців;
- відповідності показників кадрового забезпечення акредитаційним вимогам та критеріям дослідницького університету України;
- формуванні інформаційно-методичного забезпечення навчальної діяльності студента, що орієнтоване на розширення виконавчого етапу навчання студентів на основі проведення власних наукових досліджень;
- активної участі у формуванні системи національних інформаційних ресурсів;
- інтеграції університету до державного та європейського освітньо-наукового інформаційного простору на принципах демократичності, законності та інформаційної відкритості;
- плануванні, організації навчального процесу, мотивації до навчання та оцінюванні навчальних досягнень студентів відповідно до критеріїв освітньої діяльності дослідницького університету України, Національної рамки кваліфікацій, принципів Болонського процесу, Європейських стандартів і рекомендації щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- інтеграції освіти, науки та виробництва через використання досліджень у практиці навчання студентів;
- інтеграції навчального процесу, фундаментальних наукових досліджень та інновацій;
- орієнтація на підготовку фахівців в умовах конкуренції;
- поєднанні навчання з науково-технічною діяльністю, фундаментальними науковими дослідженнями та інноваціями;
- розвитку самостійної роботи та адаптації студентів до реалій виробництва;
- вибудовуванні індивідуальних траєкторій навчання;
- орієнтації навчання на практичне рішення актуальних економічних, наукових та технічних задач галузі, що гарантує конкурентоспроможність випускників на ринку праці;
- формуванні стійкого іміджу університету;
- створенні умов для ґрунтовного аналізу ефективності діяльності НГУ в конкурентному освітньому середовищі з метою прийняття відповідних управлінських рішень.

Як бачимо, забезпечення якості вищої освіти є уже на сьогоднішній день важливим питанням. В усьому світі зростає увага до якості та стандартів, що пояснюється швидким розвитком вищої освіти і водночас підвищенням вартості освітніх послуг для держави і людей. Після прийняття нового Закону про освіту питання системи забезпечення якості постало ще гостріше. Так, Європа має намір здійснити свою мету і стати найбільш динамічною й інтелектуальною економікою у світі. Але всі ці ініціативи та вимоги потребують відповідної реакції виконавчих комітетів. Внаслідок цього повинна створитися єдина система, котра буде ідеальною для вищої освіти.

Перелік посилань

1. Про освіту: Закон України від 23.03.1996р. № 100/96 ВР Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 21 (зі змінами).
2. Стратегія розвитку НГУ на період 2015-2020 рр.

СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У МОВІ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ

Фразеологія – один з найяскравіших і дієвих засобів мови. Метафоричність, емоційність, експресивність - всі ці якості фразеологічних одиниць надають мові образності та виразності. Безсумнівно, особливим життям живуть фразеологізми в текстах засобів масової інформації, особливо в газетах та журналах. Специфіка газетної мови проявляється в тому, що в газеті є особливі мовні образи - заголовки, підзаголовки, рубрики, ліди (короткі емні абзаци, складові афіші, анонс змісту газети). Як заголовок може бути використано одне слово, поєднання слів, речення, декілька речень і, звичайно, фразеологізми. Заголовне місце в газеті, як вважають багато дослідників, - це сильна, акцентована позиція, бо саме на заголовок в першу чергу звертає увагу читач. Тому, основне завдання журналістів полягає в тому щоб знайти вдаль, яскраве слово, крилатий вислів, фразеологізм, щоб звернути увагу читача, зацікавити його.

Для найкращої передачі емоцій, особливостей змісту або обставин, які описуються в тій чи іншій статті, журналісти широко використовують фразеологізми, які вони трансформують, доповнюють, незначною мірою змінюють.

Фразеологізм — семантично пов'язане сполучення слів, яке, на відміну від подібних до нього за формою синтаксичних структур (висловів або речень), не виникає в процесі мовлення відповідно до загальних граматичних і значеннєвих закономірностей поєднання лексем, а відтворюється у вигляді усталеної, неподільної, цілісної конструкції. Ще його називають крилатим висловом. Відповідно до класифікації В.Н.Шанського, прийнятої за основу систематизації трансформованих фразеологізмів, можна виділити наступні типи трансформації:

1) Наповнення новим смисловим змістом при збереженні в фразеологічному обороті лексико-граматичної цілісності. Відбувається оновлення семантики, а лексико - граматична цілісність не зачіпається.

2) Заміна одного з компонентів фразеологізма синонімом або розширення його змісту новими словами.

3) Використання фразеологічного обороту в якості вільного поєднання слів. 4) Утворення за аналогією з існуючими фразеологізмами нових індивідуально – художніх зворотів.

5) Вживання фразеологічного звороту як фразеологічного так і вільного поєднання слів.

6) Використання не фразеологічного звороту, а його образу.

7) Контамінація двох фразеологізмів. Контамінація може бути двояка: або два фразеологічних звороти зливаються воедино та мають в якості компонента одні і ті ж або омонімічні слова, або об'єднанню піддаються фразеологізми з синонімами або антонімами.

8) Поруч з фразеологічним зворотом використовується одне з утворюючих його слів, в якості одиниці вільного вживання.

Фразеологія в мові сучасних ЗМІ служить «будівельним» матеріалом для створення нових, несподіваних, експресивних образів, мовної гри на сторінках друкованих видань. Вона допомагає прикрасити мову, зробити її більш насиченою, надати тексту або заголовку емоційності та привернути увагу якомога більшої кількості читачів.

Левицька О.С., студентка гр. ФЛ-11, Нестерова О.Ю., к.пед.н, старший викладач кафедри перекладу
(Державний ВНЗ “Національний гірничий університет”, м. Дніпропетровськ, Україна)

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У СФЕРІ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Сьогодні суспільство не стоїть на місці. Кожного дня відбуваються зміни в усіх сферах людського життя. Щодня з'являються нові прилади, винаходи, відбуваються нові процеси і явища і все це повинно мати назву, саме тому постійно протікає процес неологізації, тобто виникнення нових слів – неологізмів.

Неологізми – це нові слова, що з'являються у результаті різноманітних змін у суспільстві для позначення нових понять. Це окремі лексми, а також окремі значення слів або вислови, які з'явилися в мові на даному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцями, або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора. Вони належать до історично змінної категорії, одного з розрядів пасивного словника, тобто це одиниці, які ще не встигли увійти до активного слововжитку.

Можна виділити кілька основних причин, які є рушійною силою для виникнення неологізмів. Адже неологізми служать, з одного боку, для номінації нових чи, ще не названих понять або реалій, а з іншого – для заміни попередніх найменувань новими, зумовленої різними чинниками – тенденцією до мовної економії, уніфікації номінативних моделей, виразнішого чи точнішого найменування, експресивно-стилістичного оновлення, з причин соціально-політичного, евфемістичного характеру та інших. Потреба у власне номінативних неологізмах постає особливо гостро в час формування літературної мови або її окремих стилів. Отже, причинами появи неологізмів є такі:

- 1) потреба називати нові предмети, явища, поняття;
- 2) потреба замінити назви точнішими, зрозумілішими, які б більше відповідали нормам сучасної української мови (лексичні неологізми);
- 3) набуття словами, що вже існують у мові, нових значень (семантичні неологізми);
- 4) бажання дати предметові чи явищу свіжу образну назву, яка більше відповідає світосприйманню автора (індивідуальні чи авторські неологізми)

Тепер розглянемо сутність лінгводидактики. Лінгводидактика — розділ педагогіки, що розробляє теорію освіти, навчання й виховання у зв'язку з опануванням мови або кількох мов. Уже понад століття розвивається лінгводидактика (методика навчання мови) як наука в Україні, хоча термін з'явився в 1969 р. завдяки російському вченому М. Шанському. У нашому трактуванні лінгводидактика — «термін, що вживається на позначення функціональної частини методики, в якій досліджуються закономірності засвоєння мови, розв'язуються питання змісту курсу на основі лінгвістичних досліджень, вивчаються труднощі засвоєння мовного матеріалу та їх причини, визначаються принципи і методи навчання, шляхи і засоби формування комунікативної компетенції».

Освітня лексика в англійській і українській мовах – це сукупність лексем, що об'єднана асоціативно-логічними зв'язками. У межах освітньої лексики англійської і української мов

виділяються:

- 1) терміни
  - а) терміни власне терміносистеми освіти;
  - б) суміжні терміни;
- 2) номенклатура;
- 3) колоквіалізми
  - а) розмовна шкільна лексика;
  - б) розмовна студентська лексика;
  - в) професійна розмовна лексика викладачів і вчителів.

Освітні терміни – це лексеми, об'єднані у межах терміносистеми освіти, що номінують поняття і явища цієї галузі та використовуються для професійного і науково-теоретичного спілкування фахівців освіти.

Як і будь-якій іншій сфері діяльності людини, лінгводидактиці притаманні розвиток і зміни, що ведуть за собою появу неологізмів, тож розглянемо кілька прикладів. З появою і широким розповсюдженням інтернету почали набувати популярності різноманітні інтернет-ресурси пов'язані з навчанням — курси, тренінги, навчальні матеріали для самонавчання і т.д. У зв'язку з цим, у вжиток прийшло чимало нових слів та аббревіатур, наприклад, *MOOC (Massive Open Online Course)* — онлайн-курс з великою кількістю учасників, які можуть взаємодіяти між собою через інтернет.

Шляхом додавання до слова суфікса *-ology*, який сам по собі означає “вивчати” можна утворювати назви наук, що стало популярним в останні роки, наприклад, *peopleology* — наука, яка вивчає людей.

Неологізми сфери лінгводидактики є складними словами для перекладу, оскільки знайти ці слова у словниках у більшості випадків неможливо, особливо якщо слово з'явилося зовсім нещодавно. Уся справа у тому, що словники публікуються не так швидко, як відбувається розвиток усіх сфер життя і відповідно виникнення нових понять і слів, що їх позначають. І все ж таки, на думку філологів, відсутність словників з неологізмами не можна назвати найголовнішою проблемою, з якою стикається перекладач під час перекладу текстів з неологізмами.

Основною проблемою перекладу лінгводидактичних неологізмів є з'ясування значення нового слова. Дуже часто трапляється так, що нового слова немає не тільки в англо-українському словнику, а й в англо-англійському. Найчастіше перекладач змушений з'ясувати значення неологізму з контексту. Відповідно до жанру тексту й значення неологізму буде іншим. Іноді також потрібно враховувати історію виникнення нового слова та асоціації, пов'язані з ним. І було б доцільніше, якби перекладач вів власний словник неологізмів.

Вчені-лінгвісти пропонують кілька визначених способів перекладу неологізмів. Вони вважають, що найбільш продуктивним є спосіб підбору відповідного аналога на іншій мові. Іншим способом є переклад шляхом транскрипції або транслітерації.

Нестерова О.Ю., к. пед. н, ст. викладач,

(Державний ВНЗ «Національний гірничий університет» м. Дніпропетровськ, Україна)

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Дослідно-експериментальна робота з розвитку інформаційної культури майбутніх перекладачів включала пошуково-констатувальну, формувальну та узагальнюючу частини.

У межах першої частини – пошуково-констатувальної – проводився аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми, визначено понятійний апарат дослідження; уточнено сутність і структуру інформаційної культури майбутніх перекладачів, визначено та теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, що забезпечують ефективність її розвитку, визначалася програма дослідно-експериментальної роботи. Застосовано загальнонаукові й теоретичні методи дослідження: науковий аналіз основних категорій дослідження; аналіз нормативно-правових документів, монографічних і навчально-методичних джерел із проблем підготовки майбутніх перекладачів і розвитку інформаційної культури студентів вищих технічних навчальних закладів; порівняння, систематизація й узагальнення теоретичних і методичних засад для обґрунтування специфіки й організаційно-педагогічних умов розвитку інформаційної культури студентів-перекладачів.

Протягом другої частини дослідно-експериментальної роботи – формувальної – розроблялася модель розвитку інформаційної культури студентів-перекладачів; проведено формувальний експеримент. На даному етапі застосовувалися такі методи: анкетування, метод зрізів, порівняння, прогнозування, узагальнення теоретичних і експериментальних даних із проблеми дослідження; методи математичної статистики – вибірки й аналізу результатів дослідження.

У межах останньої частини дослідно-експериментальної роботи – узагальнюючої – здійснено статистичну обробку зібраного фактичного матеріалу, його аналіз й узагальнення; сформульовано висновки дослідження. На цьому етапі дослідно-експериментальної роботи застосовувалися методи порівняння вихідних і підсумкових даних; аналіз та інтерпретація даних; кількісна та якісна обробка результатів.

За результатами пошуково-констатувальної частини, вивчення й аналізу вітчизняних і зарубіжних педагогічних джерел, присвячених досліджуваній проблемі, нормативної та навчальної документації; визначення початкового рівня інформаційної культури студентів-перекладачів, отримання вихідних даних було розроблено й обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, які сприяють розвитку інформаційної культури майбутніх перекладачів в умовах вищого технічного навчального закладу.

Відповідно до визначення, структури інформаційної культури майбутніх перекладачів, теоретично розробленої та науково обґрунтованої моделі розвитку інформаційної культури майбутніх перекладачів було проведено формувальний експеримент, спрямований на реалізацію моделі розвитку інформаційної культури майбутніх перекладачів в умовах вищого технічного навчального закладу.

При плануванні формувального експерименту нами була визначена мета експерименту – перевірити ефективність розробленої моделі розвитку інформаційної культури майбутніх перекладачів в умовах вищого технічного навчального закладу. Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань експериментальної діяльності:

- 1) розробити план експериментальної діяльності;
- 2) провести роботу з розвитку таких інформаційних компетенцій: розпізнавати інформаційні потреби; знаходити й оцінювати інформацію; зберігати та відтворювати інформацію; ефективно використовувати інформацію; користуватися інформацією для

створення та передавання знань; розуміти економічні, правові та соціальні аспекти, пов'язані з використанням інформації, отримувати доступ і використовувати інформацію з дотриманням етичних і правових норм;

3) обробити отримані результати та перевірити їх достовірність.

При організації експерименту враховувалась необхідність розвитку саме інформаційних компетенцій майбутніх перекладачів, а інформаційні цінності брались до уваги при визначенні початкового та кінцевого рівнів розвитку інформаційної культури учасників експерименту.

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ МОДАЛЬНОСТІ
В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ**

На сьогоднішній день проблема модальності залишається однією з найактуальніших проблем лінгвістики в силу своєї складності та багатогранності. Багато її аспектів, що присутні як в письмовому, так і в усному мовленні, все ще не мають чіткого, однозначного визначення, а тому є предметом дискусій і подальшого вивчення. В умовах посилення міжнародних зв'язків, розширення інтеграції, переклад як документів, так громадсько-політичної літератури стає нагальною потребою. Отже все більшої актуальності набуває вивчення модальності та способу її перекладу.

Даний термін можна розглядати з різних аспектів. Модальність знайшла місце не тільки в англійській мові, але й у різних предметних областях та категоріях таких, як лінгвістика, логіка, програмування, психологія, філософія та музика. Так, з точки зору логіки, модальність – це характеристика суджень, яка визначається принципом розрізнення об'єктивно можливого, дійсного і необхідного. Модальності бувають різні: найбільш поширені часові (колись у майбутньому, завжди в минулому, завжди) та просторові (тут, десь, близько).

О.М.Беляєва погоджується із цим визначенням, говорячи про те, що модальність – це граматико-семантична категорія, яка виражає ставлення мовця до повідомлюваного ним. Дослідники неодноразово вказували на неоднорідність, багатоаспектність явища модальності, на те, що типи модальності виділяються не за єдиним принципом, а інтуїтивно, і при цьому порушуються основні правила логічної операції понять. Зміст висловлюваного може трактуватись як реальне чи нереальне, можливе чи неможливе, бажане чи небажане. Серед комунікативних завдань, котрі ставить перед собою мовець, є такі, як повідомлення про те, що мовець вважає, безумовно реальним, бажаним, реальним або нереальним за певної умови. Отже, модальність притаманна будь – якому висловлюванню.

Усі світові мови відрізняються за структурою, граматичним ладом та іншими параметрами, але поняття модальності існує у всіх мовах. Порівняння мов за лексико-граматичним структурам, з точки зору конфігурації і перетину сфер застосування надзвичайно важливе для їх вивчення. Оцінка ступеня достовірності подій у світі є однією з основних якостей існування людини, її активності та розуміння світу, і є критично важливою для виживання.

У граматиці модальність трактується як морфологічне явище і розглядається в сукупності з категорією способу. У дослідженні мови модальність виявляється на всіх її рівнях. Мовна система впорядкована так, що мовець може висловлювати будь-яке судження про дійсність. Саме в акті мовлення відчувається об'єднання мовної інформації з особистістю мовця, який використовує цю інформацію згідно з власними комунікативними намірами, надає їй суб'єктивного, особистісного характеру.

Досліджуючи лексичні особливості вираження модальності в англійській мові, Л.Ю. Куштенко говорить про модальності з боку англійської мови про те, що англійські модальні слова за їх значенням поділяють на дві групи: модальні слова, що виражають реальність повідомлюваного, логічну оцінку висловлюваного «*really*», «*undoubtedly*», «*surely*», «*certainly*» тощо; модальні слова, які виражають можливість, вірогідність повідомлюваного, припущення, сумнів «*maybe*», «*probably*», «*possibly*», та ін.).

Модальність як в англійській так і в українській мові розділяють на два види. Суб'єктивна модальність – це факультативна ознака висловлювання, яка вказує на ставлення мовця до змісту висловлювання. Виражають суб'єктивну модальність такі

засоби:

- специфічний лексико-граматичний клас слів, словосполучення і речення: *можливо, очевидно, хіба що, беру розгін з вокзалу;*

- спеціальні модальні частки: *так, ну, ні, ага, а як же, точно;*

- вигуки : *ой! ох! ах! ну! ба!*

- спеціальна інтонація: здивування, сумніву, впевненості, недовіри, протесту, іронії;

- порядок слів: *Він буде тебе слухати – буде він тебе слухати.*

Засобами вираження об'єктивної модальності є:

- протиставлення грамем дієслівного способу (дійсний, умовний, наказовий): *Діти радісні; Діти були б радісні; Нехай діти будуть радісні!;*

- протиставлення речень за метою висловлювання (ствердження, питання, спонування): *Люди добрі; Люди добрі? Будьте добрі!;*

- протиставлення висловлювань за ознакою ствердження/заперечення, протиставлення речень окличні і неокличні: *Ходив і ходитиму! – Не ходила й не піду!; Петю, йди додому – Петю! Йди додому*

Модальні дієслова в англійській мові дуже часто називають недосконалими або аномальними через те, що вони не мають ознак звичайних дієслів таких як:

- модальні дієслова не переймають на себе закінчення -s у третій особі однини;
- у них немає дієслівних або аналітичних форм;
- модальні дієслова в англійській мові мають лише одну форму, у них немає минулого часу за винятком *can* та *may*;
- вони також супроводжуються так званим без-інфінітивом (*bare infinitive*), за винятком *ought*;
- модальні дієслова в англійській мові не потребують допоміжних дієслів, аби побудувати запитальні або заперечні форми.

Модальність в англійській громадсько-політичній літературі може виражатися різними засобами:

1) формами способу дієслова, які слугують, для того щоб показати, чи представлена дія як реальний факт або як можливий, чи нереальний факт.

2) модальними дієсловами, які представляють дію як обов'язкове або необов'язкове, можливе або неможливе, певне або сумнівне й щось подібне. Але модальні дієслова вживаються не в кожному реченні і тому вважаються додатковими засобами вираження ставлення мовця до дії в реченні.

3) вставними словами й висловленнями. Модальні слова, такі як ***perhaps, probably, indeed, certainly, surely*** й інші є в реченні вставними й не є частиною його граматичної структури. Вони слугують, для того, щоб показати ставлення мовця до твердження, вираженого в реченні, тобто вони показують, чи розглядає мовець твердження як визначене (***surely, definitely***), невизначене (***perhaps, maybe***), як бажане (***perhaps, maybe***) або не бажане (***unfortunately***).

Отже, модальність – це категорія, що характеризує спосіб дії або відношення до дії, а також функціонально семантична категорія, яка виражає відношення змісту висловлювання до дійсності і мовця до змісту висловлювання. Модальність буває різних видів, проте поділ на суб'єктивну та об'єктивну є більш загальним.

УДК 681.518.56

Анабтаві Р. Б. студент гр. ТП-14-1,

Науковий керівник: Нестерова О. Ю.

(Держаний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ, Україна)

СТРУКТУРНІ ТИПИ АНГЛІЙСЬКИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ ТА ПЕРЕДАВАННЯ ЇХ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

На основі розглянутих робіт відомих лінгвістів ми з'ясували, що поняття «термін» має безліч трактувань. Спільною рисою термінів є те, що в основі кожного обов'язково лежить визначення (дефініція) реалії, яку він позначає. У роботі розглянуто найбільш відомі з них. За основу ми обрали визначення тлумачного словника В. Даля, що, в свою чергу, дає таке визначення слова "термін": "Термін – це спеціальне слово чи словосполучення, що прийняте в певній професійній сфері і застосовується в особливих умовах. Термін представляє собою словесне означення поняття, яке входить в систему понять певної області професійних знань". Приблизно такі ж визначення термінології знаходимо і в зарубіжних словниках лінгвістичних термінів.

При порівнянні наукових точок зору щодо передачі англійських термінів українською мовою було визначено, що вибір способу перекладу терміна визначається рядом наступних факторів: логіко-предметним, термінологічним, власне лінгвістичним, нормативності, стилістичним.

Дослідження класифікації термінів показало, що англійська економічна термінологія складається з односкладових та поліскладових термінів, які надходять до неї різними шляхами.

На основі більш детального аналізу проблеми визначаються наступні моделі:

- SN = SN + SN,
- SN = SV + +Sadv,
- SN = Sadj + SN,
- SN = SV + SN,
- SN = SN + SN (SN + suf),
- SN = SN (SV + + suf.) + Sadv,
- SN = SN + + SN (SV + suf.).

Визначається багато способів перекладу англійських термінів, що пояснюється складністю та різноманітністю термінологічної системи економіки.

Найбільш поширеними способами є такі:

- транслітерування,
- транскрибування,
- калькування,
- описовий переклад,
- синонімічна заміна.

ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ЕФЕКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ «ВИКЛАДАЧ - СТУДЕНТ»

Ступінь ефективності взаємодії між людьми на пряму залежить від того, наскільки реалізується їхня комунікативна функція. В умовах вищої школи – наскільки налагодженим є педагогічне спілкування.

Педагогічне спілкування – це специфічна форма спілкування, що має свої особливості, але підпорядковується загальним психологічним закономірностям. Це форма взаємодії між людьми, що включає комунікативний, інтерактивний та перцептивний аспекти. Педагогічним спілкуванням можна вважати сукупність засобів та методів, що забезпечують реалізацію виховних і навчальних цілей та завдань, що зумовлюють характер взаємодії вчителя та учня.

Взаємовідносини викладача зі студентом мають будуватися на суб'єкт - суб'єктних засадах, коли обидва учасники спілкуються «на рівних», коли особистість кожного не просто враховується, а вважається первинною цінністю. За таких умов встановлюється міжособистісний контакт, виникає діалог, що забезпечує сприйнятливості і можливість безболісного та ефективного впливу одного учасника спілкування на іншого.

Форми взаємодії викладача та студента залежать від наступних орієнтацій викладача:

1. Орієнтація на власне «я». Викладачі з подібною центрацією виявляють у викладанні формалізм, авторитарність, підкреслюють власну перевагу, зверхність, нав'язують власну поведінку;
2. Орієнтація на «іншого». Викладачі з такою центрацією несвідомо «підлаштовуються» під учнів, що може привести навіть до самоприниження та самозневаги; часто виявляють панібратство у спілкуванні зі студентами та вельми пасивно ініціюють їхню активність;
3. Орієнтація «я-інший» є найоптимальнішою з усіх вищевикладених. Такі викладачі налаштовані на спілкування «на рівних», не впадаючи в крайнощі, та розвиток спілкування в діалогічній формі.

Окрім вищесказаного, для організації ефективної взаємодії, викладачеві необхідно розвивати наступні якості:

1. Комунікативні здібності, задля встановлення взаємозв'язків із суб'єктами навчального процесу, з метою стимулювання їх активності, формування стійкого інтересу до пізнавальної діяльності, донесення навчального матеріалу до аудиторії, емоційного впливу на неї та реалізації виховного аспекту;
2. Здібність до емпатії та бажання розуміти людей;
3. Гнучкість – вміння швидко і правильно орієнтуватися в умовах спілкування, що постійно змінюються;
4. Здатність керувати собою – своїм настроєм, психічним станом, тілом, мімікою, жестами, тембром голосу, темпом мови та ін.;
5. Вміння прогнозувати можливі педагогічні ситуації та способи їх розв'язання;
6. Високі вербальні здібності – культура, розвиненість мови, багатий словниковий запас, вміння правильно обирати мовні засоби;
7. Здатність до педагогічної імпровізації – вміння доречно використовувати всі засоби впливу на учнів (переконання, навіювання, «зараження» та ін.).

Також, ефективній взаємодії викладача та студента у великій мірі сприяють умови педагогічного спілкування, які мають створюватися на основі педагогічної співпраці:

1. Педагогічна співпраця – двосторонній процес, що базується на взаємодії викладач – студент, і має успіх лише тоді, коли обидва учасники докладають максимум зусиль задля досягнення спільної мети;
2. Педагогічна взаємодія має бути адекватною індивідуальним особливостям учнів (вік, стать, розумові і фізичні здібності та ін.), лише тоді вона сприятиме максимальному розвитку їхньої особистості;
3. Педагогічне спілкування, що базується на співпраці, передбачає творчий пошук викладачем оптимальних педагогічних рішень (бажано, з урахуванням особистості кожного студента).

Отже, досягнення ефективної взаємодії «Викладач – студент» потребує наявності у викладача багатьох суто викладацьких і загальнолюдських якостей та створення необхідних умов, які в результаті забезпечать належний вплив на студентів і призведуть до налагодженого педагогічного спілкування та співпраці. Кожному учаснику такого спілкування необхідно виробляти навички бачення в людині найвищої цінності, а в співрозмовникові – особистість, не менш значущу, ніж він сам. Адже, як сказав В.О. Сухомлинський: «Учіння – це не механічна передача знань. Це вельми складні людські взаємовідносини».

УДК

Тонконоженко К. О., студентка гр. ФЛ-11,

Керівник: Нестерова О.Ю., к.пед.н, старший викладач кафедри перекладу
(Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м.Дніпропетровськ,
Україна)

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗНАЧЕННЯ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Модальні дієслова — це клас допоміжних дієслів, що об'єднуються з формою основи дієслова, щоб створювати фрази дієслова із широкою розмаїтістю значень. Модальні дієслова виражають значення можливості, необхідності, ймовірності, бажаності і т. д.

Проблема модальності цікавила багатьох дослідників ще на початкових етапах активного вивчення синтаксису, адже первинною в реченні є функція повідомлення про щось. Значний внесок у вивчення категорії модальності зробили такі вчені, як Ш. Баллі, О. Беляєва, В. Виноградов, З. Долгополова, Л. Єрмолаєва, Г. Золотова, Ф. Палмер, В. Панфілов.

У давніх германських мовах існувала невелика, але дуже важлива через часте вживання група претерита-презентних дієслів. Особливий інтерес представляють дієслова цієї групи, так як саме до них сходять модальні дієслова - основний засіб вираження внутрішньої модальності. По суті, це група сильних дієслів, які в дописемний період втратили деякі форми, але зберегли і отримали інші, змінивши їх лексичне і граматичне значення.

Звернімося до готської мови, адже саме готські пам'ятники є єдиними збереженими найбільш древніми пам'ятниками германських мов. У готській мові був представлений тільки один вид модальності - внутрішня модальність, засобами вираження якої служили спонукання. Не існувало також і класу модальних дієслів. Однак деякі претерито-презентні дієслова могли вживатися для вираження модальних значень можливості та повинності. Так, для вираження можливості в готській мові вживалося дієслово *magan*.

Для вираження можливості вживалися також дієслова *binauhan*, *lais*, *gadaursan*.

Різні відтінки повинності і необхідності висловлювало дієслово *skulan*.

Дієслово *raurban* також вживалося для вираження необхідності.

В якості модального дієслова зі значенням бажання, зустрічалося дієслово *wiljan*, що не належить до групи претерито-презентних.

Можна говорити, що дієслова *skulan*, *magan* і деякі інші дієслова і стали попередниками сучасних модальних дієслів в англійській мові.

У давньоанглійській мові модальних дієслів як особливої категорії не існувало. Однак деякі претерита-презентних дієслова могли висловлювати модальні значення.

Тепер модальні дієслова набули зовсім інших форм:

- Can / Could – (можливість, змога, здібність)
- May / Might – (дозвіл, допуст)
- Must – (логічне припущення)
- Have to / Have got to – (зобов'язання, обов'язок)
- Need – (необхідність, потреба)
- Ought to – (необхідність, потреба)
- Should – (порада, консультація)
- Would – (пропозиція, прохання, просьба)
- Shall – (пропозиція, консультація)
- Will – (запити, просьбі, прохання)
- Used to – (звичка)

Найчастіше використовуються перші три: *Can*, *May* і *Must*. Ці дієслова мають саме загальне значення й іноді можуть замінити собою інші модальні дієслова.

Отже, система модальних дієслів англійської мови характеризується такими рисами, як динамічність, полісемантичність та різноманітність.